Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА, И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 23 январь, 1979 шу. ● № 10 (3886). ● Мах 2 кепек.

«1979 шера кхааккарча бIаьстан балхаште кийчо ярах уж дIадахьарах ахы тIа а де деларех» болча КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи соцах тIа аьнад:

...Дерригача боахамашка бIаьстан кхааккарча балхашта машинно-тракторни парк кийчьеспга уж дIадоладала ше хIерах кIеалагIа йоацаш за йолча хана йистедоаккхалда, къаьстта теркам ремонта дикала тIа а бохийтеш».

Цу дешаша, хIаьта дуккьах цу гIулакха хетаба сецам парте Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи тIеазцаро хьагойт, пятилетка дикьлагIча шера юрта боахаме де дезача балхий лоерхIам мел боккха ба.

Дерригача мехка а санна, дIаахача гурахьа вай республике а доладир бIаьстанна кийчо елга. Шийа ханнахьа уллашаш юртбоахама техника кийчъяра, бизачча низаца цунга болх байта механизатораш Iомабера йола инициатива йоаржайир Наурски района механизатораша ремонтникашеи. Совхозий, колхозий, юрта боахама кхыча организацей коллективаша шерра хьаллацар наурций дика гIулакх, къахьегамхоашта юкъе массашкъа а йоаржайир социалистически ях.

Дуккхача ремонтникий коллективашка ханал хьалхагIа кхоачашъяьй техника тоаяра йола йиьлагIча квартала план. КПСС XVI-тIа Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци хулача денга из болх хоаш чакхбиккхерах

ХАННАХЬА КИЙЧЛЕ БIАЬСТАН БАЛХАШТА

рапорташ делар Грозненски района «Пригородный», Ачхой-Мартановски района «Самашкинский», МагIалбикерча «Луч» яхача совхосий, кхыча дуккхача боахамий механизатораша.

ЙиьлагIча квартале юртбоахама техника кийтъеча дика толамаш дахарех Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи соцамагIа республика Сийлен улга тIа льаьй Сунженски Шалински районаш, хIаьта боахамех — Наьсарера «Знаменский» совхоз, сунженски «Путь к коммунизму» яха колхоз «Сельхозтехника» объединении, «Грозненский шурий» совхоз, Наурера Ленина цIерагIйола колхоз, цхьайолча мастерской коллективаш, дукха механизатораш, ремонтникаш.

Машинно-тракторни парк бIаьстанга кийтъелга дика лел ханнахьа цу балха йоакхо яьча моттигашка, ремонти балхаш кхоачашдара эша мастерскеи, оборудовани, запасной оттхалаш кийтъяьча, болх бе безача коллективий йоагIача тайпара йоакхо яьча боахамашка.

Цхьабакъда, иштта дац массахьа а. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи болхлоашта алакх хьаэцача хана мара хац шоаш бах болх маллаб, хIара дийнахьа цар даьр тойтаж дола хьокхама улгаш даьсса хул, ремонтникашта юкъе бокъонца йола социалистически ях иц, дика къахьегар малав, бе-башха боецаш болх бер малав хац. Цул совгIа шоай тоне еза тракторах, комбайнаш меллий хац. Иштта кхоачамбоацараш гучадельнад Шалински районера «Предгорный», «Иекра» яхача совхозашка. Цу тайпара кхоачамбоацараш да МагIалбика, Сунженски, кхийолча районий боахамашка.

Цхьадолча боахамашка тIехьносса инвентарь тоеlга геттара мела лел, къаьстта а гьанрча бригадашка из латтача.

Колхозийи совхозийи инженерий болхлоша, ремонтникашна цIенхашта бехкаш доах «Госкомсельхозтехника» объединеней балхах. Хоаш да, боахамашта техника тоаяра эша запасной оттхалаш ловттае езараш уж органаш йолга. ХIаьта а дукхагIйолча, наседзе а эшача оттхалашца, агрегатий уллашца колхозаши совхозаши Iалаиtъелга геттара мала леладу цар.

Юртбоахама техника тоаярца цхьаьна йоакхо е езаш гIулакх да механизаторий кадраш кийтъелга, белаш болчар квалификаци лакхъелга. ДукхагIдолча боахамашка доагIача бесса оттадаьд из гIулакх, совхозашкеи колхозашкеи вIашагIъехкача курсашка, профтехучилищашка Iомалуш ба хургбола механизатораш. Цхьабакъда, хIара шера уж кадраш ца тоъаншке уж кийтба йолаеккхац Наьсарен районера цхьайола совхозаш.

Цул совгIа, района боахамашка тоъеш дац бIаьсте дIае езача цхьайолча культурай фу: эзар центнер кен, 400 центнер совгIа горох, гечараш, кхалел совгIа хортолаш. Иштта кхоачамбоацараш да цхьайолча кхыча районашка а.

Дукха болх ба укх шера республика боахамий кхаякка бе бевар. БIаьсти дIае езаш к 46 эзар гектар ялата культураш, цу даькъе 20 эзар гектар совгIа хьажкIаш а йолаш, 294 эзар гектар технически, иштта доакъарий, кхыйола культураш. Нохч-ГIалгIай областной XVI партийни конференце дийцача тайпара, кхаш леладераш укх шера къовсам лоаттабергба 550 эзар тонн ялат дакхара, хIара гектара тIера юкъера лаьрхIача 25 центнер из чуэцара тIехьа. Итташ эзараш тоннаш тайп-тайпара доакъар Iалашде деза. Иштта доккхий декхараш кхоачашдулургдац ханнахьа мел эзар ца кийчдича, йиззача кийчонца бIаьстанна дукъал ца дахача.

ХIанз а за йисай бIаьсти хьатIаккхача. КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцам тIа аьнача бесса, партийни, советски, юртбоахама, профсоюзни, комсомольски органий, боахамий кулгалхойи специалистийи декхар да цу ханах ма-хулла дикагIа пайда а эцаш бIаьстин балхашта кийчо елга вIаштIехьдаккхар. СихагIа тоаль яикха еза кхалка болх бергбола еррига техника, тIехьноэза инвентарь. Къаьстта теркам тIабаххийта беза балха дикала, кхоана кхалка арадаьлча хьовзанаш хургдоацаш.

ХIанз а цхьайолча моттигашка доагIача бесса даьржадац органически удобренеш кхалка товсьата. ДIайийна хIамаш хьувкъеара цар мел лоерхIам ба дага а лоаттадеш, сихбе беза из болх.

Цхьаьна дийнахьа а тIехьадоха йиш йоацаш гIулакх да дIаде фу кийчделга. Агрономаш, боахамий кулгалхой лаьрхIа сарцагIбоала беза ца тоъаш дола фу Iалашдара а, долаш дер дIадувча кондицешка кхоачадеш цIендара а.

Ханнахьа а тешаме а тоаль яикха еза доакъар кийчду, ка бола ялт чуэца, дIайийнолча хIаманта хий детта техника.

Партийни, профсоюзни организацеша, боахамий кулгалхоша хIанзэехьа уйла е еза бIаьстан балхаш дикагIа вIаштIехьдахара пайда эца лерхIача мероприятей, моральни материальни стимулий; йоакхо е еза къахьегамхой салоIам, царна кхача лоаттабелга лерттIа вIаштIехьдаккхара.

Пятилетка дикьлагIча шера кхааккара бIаьстин балхаш лоацдечен агротехнически дикагIйолчен ханашка чакхдахара эша кийчо ханнахьа елга, КПСС ЦК июльски ноябрьски (1978 ш.) Пленумаша оттадаь декхараш толаме кхоачашдерца ма-хулла дукхагIа дакъа лацар хIара коммуниста, юрта боахаман хIара къахьегамхочун сийлахьа декхар да.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГА ХIАРА ДЕННА!

Ленина орден долаеча «Грознефть» производственни объединене болхлой, инженерно-технически болхлой, Iилман болхлой, гIуллакхерча шоай коллективо 1979 шера тIеийца социалистически декхараш.

Мехкдаьттахоша де лерхIараш

КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачаш а еш, Ленина орден долаеча «Грознефть» производственни объединене болхлоша, инженерно-технически болхлоша, Iилман болхлоша, гIуллакхерча наха дикача къахьегама толамашца белгалдаьккхар иттлагIча пятилетка кхоалагIа шу. Керттерча технико-экономически гайтамий 1978 шера план тIеийца социалистически декхараш хьалха кхоачашдир объединене коллектива. ИттлагIча пятилетка шерашка хьайийлай керда шиь мехкдаьтта доагIа моттиг, йиь мезазойски мехкдаьтта доагIа моттиг, промышленни мехкдаьтта дагIа доладаьд Тийрка керда оегIоерхьарча моттиге. Мехкдаьтта тIоеннашера хьадоагIа «Iаьрша доагIа» дукъагIа схьайтара хIгера йоакхагIа йола проектни — ГIой-Кертарча мехкдаьтта доахача XXIII тIоама чу безенача низаца газ чуухийтилга чакхдаккха доладаьд 1978 шера. Бахой хьача моттигаш лаьхача доалъешерa мехкдаьтта доахача тоадаьд. кийтъяьй Октябрьски яхача моттигера мехкдаьтта доахача тIеешашта низ тIалаоттабера йола объекташ, производство эрга а дакъа товара кхыдола лоерхIама денаш къоастадаьд.

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленума решенешта шоп а луш, объединене болхлоший, инженерно-технически болхлоша, Iилман болхлоша, гIуллакхерча наха лаьрхIад социалистически ях доаца къахьегама толамаш чIоагIде, 1979 шера доле уж тайпара социалистически декхараш тIеийцад.

Производства технически боарам лакхбара чотах, мехкдаьтта доахачер разработкаш эргахарех, тIоаннашкера хьадоагIа мехкдаьтта дукхагIа маьйхарал, дIаво къахьегам кхетамца вIаштIехьбаккхар тоадарах встречни планегIа лаьрхIача бесса доахаьда дола мехкдаьттан газови конденсате 7340 эзар тоннега кхачийта, мехкдаьттаца хьайоагIа газ 2334 миллион кубически метр эцийта, 115330 эзар сома маьхера продукци маьхала яйта, цхьаь боахамечо лаьрхIача бош бола бола 26876 сомага кхачийта.

Планал совгIа 20 эзар тонн мехкдаьттан 20 миллион кубически метр мехкдаьттаца хьайоагIа газ эцаш. Цул чотах 350 эзар сома маьха товарни продукци маьхала яккха, цу дакъа СССР Лакхехьарчу Совете хоржамаш хулаче денга 45 эзар сома маьхза яр а йоаккхаш, планегIа лаьрхIинчул совгIа бIаь эзар сомел чулхьашна боецаш пайда ба.

1979 шера планегIа лаьрхIачул совгIа къахьегама оссарле 0,3 процент лакхъе. Мехкдаьтта доахачен мехкдаьттан газм дIаухийтача объекташтан реконструкци яра башхаш дIахо да. «Горскнефть» НГДУ шоллагIча мехкдаьтта промыслана комплексни механизаци елга чакхдаккха, «Спутник АМ-40» яха 16 установка производствана чуйиллийна.

Шера планал совгIа эзар метр бурув тоеа, цох 500 метр тохаме тохаш доле бурув а доаш, планегIа лаьрхIачул сискаммиш хьалхьаш йоаккха за 3 процент лоецъе, цул чотак, чахь тIа а цхьа скважина хьалъе. Кердача ваь моттиге бурув тоее доладе.

Цхьайтта тайпара керда техникин берхI технологически процесси производствана чуйийлина. Къахьегам Iилман вIаштIехьбоккхара тIаерзаь йола 200 мероприяте чакхъяккхийна, шера начьаьаленна 5 миллион сом пайда бербоала вах изобретении 1500 рационализаторски предложени производствана юкъеяхьа.

Потребителашта дIадоалийташ дола лакхерча кондицех дола мехкдаьтта 70 процентал чуэлаьмалье ца хилийта, 6,2 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 2,2 эзар гигакалори йовхале энерги, 2300 тонн условни доагор, 350 тонн доагоре-смазочни материалаш кхоа, тайп-тайпарча гIулакхашта дIаухийташ дола металл 27 тонна кIезигда, 1978 шерца нийсдича вагонаш соца латтар 10 процент кIезигде. Шера планал совгIа 120 эзар тонн мокъаьш дIачоха декъе.

525 керда болхло кийчо, производствено-технически экономически дешара система 5 эзар совгIа болхлочунга квалификаци лакхъийта.

«Краснодарнефтегаз» производствени объединене коллективаца, предприятешца сихьмининашца: «Севкавнефтегазстрой», «Севкавнефтегазпереработка» яхача производственни объединенешца, «Грознефтегеофизика» трестаца, магистральни нефтепроводий Къилбаседа-Кавказа управленеца дIахо а социалистически ях лоацаш.

Ленина орден долаеча «Грознефть» производственни объединене актива собране дийца а дийца массана раьза а волаш тIеийцад социалистически декхараш.

ДИЗЗА ДАКЪА ЛОАЦАРГДА

Къахьегама ЦIеча Байрака орден долаеча «Путь к коммунизму» яхача Шелковской района колхоза къахьегамхоаш 1979 шера тIаийца социалистически декхараш.

КПСС XXV съезда решенеш вахарс чакхйоахаш, орден долаеча Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашйир юртбоахама продукташ яхара уж пачхъаьлахенга йоккараж йола 1978 шерен пятилетка кхаь шерен планаш. ДIадаьнача шера Даьхенна дIаденнад 1277 тонн ялат, 920 тонн дулх, 1853 тонн шура, 136 тонн тха. Планал совгIа дехнад пачхаьлахенга 50 тонн дулх, 123 тонн шура, 14 тонн тха. Дулх доккхара йола кхаь шера план кхоачашъяьй 112 процент, шура йохкара — 106, тха — 109 процент.

КПСС ЦК июльски ноябрьски (1978 ш.) Пленумий решенеша, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева юрта боахам сихбаь дегIабоалабе аьнна еннача указанеша деташ гIоадаьха а долаш. Краснодарски краерча Усть-Лабинскни района «Кубань» яхача Ленина орден долаеча колхозеи вай республикерча «Горячеисточненский» а «Шалинский» а совхозийи къахьегамхой тIахьехам хьал а лоацаш, колхозхоша лаьрхIад пятилетка дикьлагIа шу производства массе а доакъошка керда толамех дахарца белгалдаккха, балха дикаль производства эффективности лакхъе. Кердача 1979 шера йоашта тIеийцад социалистически декхараш.

Лаьттанцарча балха культура лакхъярен дIайийна хIамаш хьалхеча агротехнически бокъонаш лоралярен ларда тIа, хьалха латтача опыташ хий дехача лаьттаехи дикагIа пайда а эцаш, 1979 шера дакха лаьрхIад 11000 тонн ялат, 1000 тонн комсаш, хIара гектара тIа хьалхеде лаьрхIад: ялат — 29 центнер, хьажкIаш — 35, комсаш — 80 центнер; пачхаьлахенга доакха лерхI: ялат — 500 тонн, комсаш — 1000 тонн, сом — 160 тонн.

Уж декхараш кхоачашдара тешаме ларда еллай боахаме. Гурахьа дуъ ялат дIадийнад дикагIйолча ханашка, цхьоалагIча классах дола фу дIадуъашеь минеральни удобренеш а тоссаш. 1979 шера чуэца лерхIача хьувкъама кIал, 3500 гектар долча лаьттах хIара гектара тIа йоаржаьй 8,5 тонн органически удобренеш.

«1979 шера кхааккарча балхашта кийчо ярах уж дIадахьарах ахы тIа а де деларех» болча КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцама гIулакхаца яоп а луш, колхоза къахьегамхоша лаьрхIад оттальча ханал хьалха, СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хулача денга, бIаьсти дIаюча культурай дерригa фу кийчдаь дакъха, гурахьа дIадийнача дерригача ялатаншта подкормка е, органически удобренеш кхалка дIайихьаш йоаржаьй яха, механизатораш кийчбелгеш болаш боачар говзал лакхъелгеи йистедакха. ХIанз укх сахьте кийча я оахам тIа болх бени хIамаш дIаюешши йола еррига техника.

Коллективо дош лу лакха оссарле йолаш техникага болх байта, машинно-тракторни паркех пайда эцара коэффициент 10 процент лакхъе, техника тоаяргеи дукхна технически гIулакх дарген дIадода рузкъа 5 процент кIезигде, пхе процентал кIезигагIа доцаш дизельни доагор кходе. Ипатовски метод балха юкъе а хьош, из бола ялаташ чуэца лаьрхIад 10 — 12 балка дийнахьа, лакхача агротехнически низъаца.

Хьайбай продукташ дукхагIа яха сэнлта кIоерга кхета а деш, мехкарча хьалха латтача боахамий болам хьал в лоацаш, колхоза хьайбаш леладерша лаьрхIад, ма-хулла кIезигагIа царга рузкъа дIа а дохийташ дукхагIа дика хьайбай продукташ яхеи пачхаьлахенга йоккхе. ХIара Iаттагара яхка лерхI 3250 килограмм шура, хIара устагIаша тIера ях килограмм (дIаэцара доаллоерхIаш) тха дакъха, шурий товарность 90 процентага кхоачае, дулха дIалуча хIара бежана доаллар 400 килограммаген, устагIаш — 40 килограммаген, хьакхий доаллар 110 килограммаген кхоачаде. Цо торо хулийтаргья пачхьалкхенга 1010 тонн дулхи 136 тонн тхаи дохка.

Оаха дош лу хьайбай продукташ пачхьалкхенга йохкара план ханал хьалха кхоачашъе, планал совгIа 100 тонн шура, 10 тонн дулх, 2 тонн тха дIадала. Хьайбай продуктех 80 процент тIехдика йолаш дIалургья.

Доахана дукхал 2220 кертага кхоачаде лаьрхIад, цу даькъе доккхаш дараш — 700 бежанга, жа — 22 эзарнега, хьакхарч — 12 эзарнега кхоачае. Хьайбай фу, зоотехнически а ветеринарни а болх тоабара чотах, доакъерех кхом болаш пайда эцара чотах лерхI хIара 100 Iетта тIехьа 90 Iесияг хьалхиде, 100 устагIанна тIехьа — 110 Iаьхарг, 100 хьакхийна тIехьа 1800 хурск кхее.

Юкъарча хьайбашта доакъерий кхоачам Iалашбара кийчдерга 14000 эзар тонн гIожа доакъар, цу даькъе 4500 тонн йол, 8000 эзар тонн силос, 1800 тонн баьца витаминах хьоар, эзар тонн фуа лаьргIа ялат.

Къахьегама оссарле яккхургья ях процент, планагIа лаьрхIачул а лохагIа продукцега дIадодар кIелгдарах 40 эзар сом пайда бе лаьрхIад. Тоадерца иштта керттерча фондех пайда эцилга, рентабельность лакхъергья 30 процент.

Ерригсоюзни социалистически яхье дакъа а лоацаш, «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхоша диза шоай дакъа юкъехьоргда КПСС XXV съезда, парте Центральни Комитета июльски ноябрьски Пленумий решенеш толаме кхоачашъеча.

Социалистически декхараш «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхой юкъарча собране дийца а тIеийца а да.

КЕРДА ТОРОНАШ ЛЕХ

КПСС XXV съезда решенеш йоза кхоачашъяра тIагIерта къовсам лоттабаьча «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахоша ханал хьалха кхоачашйир пятилетка кхоалагIча шера план. Мехкдаьтта даккхара шера план 24 декабре кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа даькккар цар 35900 тонн мехкдаьтта. Пятилетка хьалхарча кхаь шера план 2 декабре кхоачаш а яь, кхаь шера планагIа лаьрхIачул совгIа мехкдаьттен гази йоахача управлене даьккхар 122,6 эзар тонн «Iаьрша доагIа». Шийа торонашка а хьежа шера план ханал йхи ди хьалха кхоачашъе социалистически декхараш тIеийцадар цо. хIаьта цо из план ханал ворхI ди хьалха кхоачашйир. Къахьегама оссарле планагIа лаьрхIачул 1,4 процент лакх а еш. тIехкхоачашдир цу даькъе тIаийца хинна социалистически декхараш а.

«ТIехьабусараш боацаш бе болхI» яхача ростовчаний инициативагIа шерра социалистически ях йоаржаьча управлене мехкдаьттахой дика каьнпай цу даькъе. Шера план кхоачаш ца еш йисаш цхьаькха структурни подразделене коллектив.

Технически прогресс елга сихде йиш яц цу даькъерча баха тIа инженераша, техникаша, производства новаторашa хьинаре дакъа ца лацача. ХIаравар ше-шийа творчески планагIа къахьегаш волаш уикаа болх беш ва 79 сагI. ХIара шера «ДикагIйола творчески план» яха цIи яккхара яьржача социалистически яхьа итогаш ю. ДикагIйола творчески планаш тIаерзаь я производства эффективность лакхъяра, материалаш, электроэнерги, къахьегама ресурсаш кхоаяра. ДIадахача шера кходир 105100 сом. цу даькъе керттерча фондех пайда эцарга дIадодар лоадара тIаерзаь мероприятеш чакхъяхарах 39,8 эзар сом кходаьд, гIонна йола материалаш кхоарах 7400 сом пайда баьб, электроэнерги, доагор кходарах баь пайда 25,3 эзар сом да, къахьегама дIадодар лоадарах кходаьд 32,6 эзар сом.

Мехкдаьттен гази йоахача управленерча скважинашта лаьтта кIали капитальни ремонт еча бригадана къахьег «Скважинашта еш йола ремонт дикагIа хилийтара — болхлочун тешам» яхача девизагIа. цар къовсам лоаттабу ремонт а ца еш скважинашка дукхагIа болх байтара, балха ханах бизза пайда эцара, еш йола ремонт мотта дикагIа хилийтара, аварий ца хулийтаи брак ца пайсйолийтаи болх бара.

Мехкдаьтта промышленноста предприятешта юкъе яьржача Ерригсоюзни социалистически яхье хьинаре дакъа лоацаш «Горскнефть» НГДУ коллективо даьла къахьегама толамаш дог гIоадоахаш да. ДIадахача шера хьалхарча кхаь кварталагIа цу яхье даьхача толамий итогаш йича, СССР мехкдаьтта промышленноста Министерства предприятешта юкъе хьалхара моттиг хьоккхайир НГДУ коллективана. Республикански коллективашта юкъе яьржача социалистически яхье «Горскнефть» НГДУ коллективо хьалхара моттиг яьккхар соахка шоллагIчеи кхоалагIчеи кварталe. Республикански Сийлен улга тIа а хьош шоззе а цунна елар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, республика Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела Ше байрах. Иштта яхье котбаьнарашта елар ахчан премеш а.

Иштта къахьегача коллективе хаддаза социалистически яхье хьалха а латташ, башха-дика толамаш дахарца белгалбаьнна ба дукха мехкдаьттахой. Царех ба мехкдаьттен гази йоаха операторашi Н. Т. Шуваев, Н. М. Никольский, слесарь-ремонтник В. И. Алексеенко, насосни станце машиниста A. И. Мельникова, Ф. М. Малюкова, бурувдеттар Н. В. Савченко, КИП-ех автоматикаи слесарь А. П. Новиков, кхы дукхаа бараш а.

«Горскнефть» НГДУ еррига структурни подразделеней коллективаша шерра социалистически ях йоаржаьй коммунистически къахьегама сийлен цIи яьккхара тIехьа. Из сийлен цIи еннай мехкдаьттен гази йоахача цхьоалагIчеи шоллагIчеи цехий, мехкдаьтта кийч а деш дIаккхухьийтача участка, итт бригада коллективашта.

Шоаш даьла къахьегама толамаш тIа-тIа тоадара хьинар кхо ца деш къахьегаш дIадоладаьд пятилетка дикьлагIа шу «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахоша.

Е. ИВАКИНА,
«Горскнефть» НГДУ кхаоам отдела начальник.

4 марта — СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш

ИТТАЗЛАГIА ХОРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА КЪАМИЙ СОВЕТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-гара ХОРЖАМАШ ДАРАХ ЙОЛЧА ХОРЖАМИЙ КОМИССЕ

1979 шера 18 январе Р. С. Ахматовас председателал а деш хоржамий комиссе заседани хилар.

Комиссе ладийгIар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара Н. Я. Правенькье хоржамий участкаш вIашагIйоахарах баьча хоамага.

«СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах» долча Законага хьежа республике халкъа депутатий Советий районни городскойи исполкомий решенегIа вIашагIъеллай общественни организацей къахьегача коллективайи 6786 вакал юкъеваккхийта йола 545 хоржамий участок. Оттальча ханашка районни городскойи Советий исполкомаша чIоагIъяьй участкови хоржамий комиссеш. Царна юкъе я 3322 кхалсаг, 2871 КПСС член, 1535 ВЛКСМ член, 2408 болхло, 899 колхойхо, хIаьта 150 болхлой 46 колхозхой комиссей председателаш ба. Хоржамий комиссей членашта юкъе катиргой 2596 вакал ва 30 шу даланза. Ерригача участкови хоржамий комиссешка дIадахьийтад СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара кийчо еш уж чакхдоахаш де дезача балхех дола Центральни хоржамий комиссе письмо. Семинараш совещанеш чакхъяьхай хоржамий комиссей председателашца, цар заместителашца, секретарашца.

Комиссе ладийгIар халкъа депутатий Советий Ленински, Урус-Мартановски районни Гудермесски городскойи исполкомаша СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара кийчлуш моттигашка бега балхах долча хоамашка. Цар хоам бир районашка оттта а яь чакхйоахаш организацион массово-политически мероприятеш йолах, участкови хоржамий комиссей председателашца, цар заместителашца, секретарашца совещанеш семинараш яьй, де доагIар деш да хоржамий участкаш кийчъяра, тешаме бувзам хилийтара, хоржамий участкаш литератураца, гойтара агитацеца Iалашъяра уллаеш и хархархой списокаш.

Нохч-ГIалгIай АССР-гара Къамий Совете хоржамаш дара йолча № 669 йолча Заводской хоржамий округеи № 672 йолча Грозненски юрта хоржамий округеи комиссей заседанеш яьй, балха план чIоагIъяьй, округной хоржамий комиссей членашта да декхараш къоастадаьд, округашка бега балхех хоам баьб.

СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта кийчо миштта ю хьажа баха хиннача комиссе членаш О. С. Беляева, Г. Х. Эльмурзаева, Л. П. Белоглазовас, Б. И. Гандалоева хоам бир моттигашка бега балхах, хархархой политически къахьегамех хьанар айдена, хоржамаш хулалди пачхаьлахен планаш дараденеш тIаийца социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдарца белгалдаккха гIерташ хилларах.

Ерригсоюзни перепись чакхйоалаш латт

Статистически управлене бена хоамагIа нека перепись елга чакхдаьккхад Наурски Шелковскойи районий бурунни аренашка яддеа моттигерка, Ведански, Ножай-Юртовски, Советски районий гамнарча лоаман юрташка, хIаьта иштта Грозненски, Гудермесски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шалински, кхыча районий дукхача счетни участкашка.

Бахача нахе перепись яра материалаш лакхача боараме тIеадиеш кийчъелга Iалашду счетчикаша: Арсанов Бекудие — Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза учетчика, Мосиенко Людмила Николаевнас — Орджоникидзевская станицерча районни библиотека болхлочо, Подберазная Валентина Леонтьевнас — Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза зоотехника, Ярецкая Валентина Владимировнас — цу районе Нестеровская станицерча больница медсестрас, кхычар.

Вай махка къахьегамхой уназцIенои йоакхо яр пачхьалхен юкъера гIулакх да. Цун дола цхьа тешал да ала за вай республикера бIаь цхьараl тIех баьха нах хьайийцача. Сунженски района Нестеровски станице хIанз а перепись чакхъяьнна еца а кхьыне дIадьадаьд шоай бIаь шерал тIехбаьннарга.

Шоай участкашка перепись чакхъяьккха бахийна счетчикаш хIанз отделашка документаци дIачутеллаш ба.

Шу дика дIадоладаьд

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленума решенеш кхоачаш а еш, СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хулача денна сийленца наъъабахара къахьегама вахте эттача Карабулакски химически реагентий завода болхлоша дика къахьегама толамаш доахаш дIадоладаьд пятилетка дикьлагIа шу. Товарни продукци арахецара январе хьалхарча ах бетта план тIехкхоачийне а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай цар 16 эзар сома маьха товарни продукци. Цу даькъе заданел совгIа арахийцай 200 тонн гаргга химически реагенташ. Товарни продукци маьхала аккхара шин кIира задани а дика тIехкхоачашъяьй завода коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа цо маьхала яьккхай 60 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Иштта къахьегарах ханал массехк ди хьалха кхоачашйир цо январь бетта хьалхарча шин декада задани а.

Къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я мастер Коломыцев керте латтача «А» яхача смена коллектив. Январь бетта план хIанзлехьа дукха хIама ца эцаш кхоачашъяьй цо.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Нов. Л. К. МУРАТОВА Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета маьхий отдела начальникалла хьожаярах дола НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нов. Муратова Лейла Керимовна Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета маьхий отдела начальникала хьожае.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный, 1979 шера 19 январь.

НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Нехьа политически къахьегамен хьинар чIогIа айденнача хьале дIахьош я СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дара кампани Назрановски районе. КПСС XXV съезда, КПСС ЦК Пленумий решенеш вахаре чакхйоахаш района къахьегамхоша толаме кхоачашьяьй иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера халкъ боахама планаши социалистически декхараши. 1978 шера 13 декабре хана хьалха план кхоачашйир района промышленносто, планал совгIа 2,6 млн. сома мехка продукци еннай. Иштта кхоачашъяьй къахьегама овсарлен план а. ТIеххкоачашъяьй 1978 шера хьайбай продукци пачхаьлкхенга йоахара план.

ЧIогIа деган айдена тIайнйцар района къахьегамхоша КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленумен СССР Лакхехьарча Совета иттлагIча сесси итогаш, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева ЦК Пленуме дав къамаьл. Кордача шера къахьегама коллективаша производства темпаш алсамйоах. Социалистически яхье хьалха йоагIа «Электроинструмент», кирпичний заводий, мельзавода коллективаш.

Халкъа депутатий районни Совета исполкомо отта а яь чIогIъяьй харжамашта кийчо арев уж чакхъяхарен организационни массово-политически мероприятий план. СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дарах долча Законо оттальча хенашка вIашагIъеллай 27 харжамий участок, чIогIъяьй участковий харжамий комиссеш.

Районе кийчъеш я харжамий участкаши агитпункташи. Цхьай болх дика дIаболабаьб культура районни цIагIарча, Яндарерча, СуртхотIарча харжамий участкашкарча агитпункташа.

Назрановски райисполкома председатела Х. Ю. Цороева СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дара ечанийчонах яьча докладага ла а дийгIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдир, харжамашка кийчлуш балхаш даьдаде а цу хьанъехьа кхоачамбоацараш долга. Мела лел хIанз а харжамий участкаш кийчъелга, дукхачар яц телефонаш.

Цхьайолча юртий Советий исполкомаша хIинца а дIадодалаьдац харжархой спискаш [illegible].

Цlенхашта кхоачамбоацараш да агитпунктай балхаца. БурокIален Пхьилекъонгий Юртех, яхьчахьен царех хинналц наха юкъе бокъонца политически болх бу моттигаш. Цига мела лелабу советски харжамий система, СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дарах дола Закон дIадовайтара болх, йоацаш я харжархошца къастъкъаьстта болх бара хьадда планаш.

БурокIалхарча, Пхьилекъонгий-Юртарча, Яндарерча, Экажкъонгий-Юртарча культура учрежденеша кIоанга чанийоах лекцеш, беседаш, докладаш, тематически сайранаш, устни журналаш, производства хьалхалаттаращца вIашагIкхетараш. Дукха культурно-сердалон учрежденеши агитпункташи тоъам болаш кийчъялц харжамашта хьалхарча гойтара агитацеца.

Белгалдаь кхоачамбоацараш хинад халкъа депутатий Назрановски районни Совета исполкомо юртий Советий исполкомаша харжамашка кийчлуш беш бола болх кхоачамболаш вIаштIехь ца баккхар бахьан долаш.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо халкъа депутатий Назрановски районни Совета исполком декхарийла яьй уж соцам тIа белгалдаь кхоачамбоацараш дIадаха, СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дара дика кийчо ептен харжамех долча Законо ма-яхха уж чакхдоахилген Iалашде.

Районни Совета исполнительни комитета тIадиллад КПСС XXV съезда, КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленума, СССР Лакхехьарча Совета сесса решенеш, СССР Конституци, СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дарах дола Закон харжархошта дIадовайтара болх чIогIагIа бе, социалистически демократе толамаш шерагIа дIахьокха;

еррига харжамий участкаш художественни кийчъе а уж чуйола моттигаш ха деш хилийта а, харжамаш паргIатта де йиш йолаш уж хилийта а;

харжамашка кийчлуш а уж чакхдоахаш а буззама, транспорта еррига средстваш лерттIа болх беш хилийта;

харжархой спискаш дикен ший хаинахьен оттаяре къаьстто уйла тIаххийта. Из доархIаме болх бара депутаташ, моттигерча Советий шерра актив юкъеоза. Спискашка харжархой шоаш хьожийта а цул тIехьагIа уж участкови харжамий комиссешка дIалулга а Iалашде;

округной харжамий комиссеща цхьана участкови харжамий комиссешта хадданза гIо де. ХIара комиссе члена СССР Лакхехьарча Совете харжамаш дарах дола Закони Центральни харжамий комисса письмон доезаш хулга Iалашде.

СССР Лакхехьарча Совета депутаталла кандидаташ бараш харжархошца вIашагIкхетача хьинаро дакъа лаца, регистраци яьча кандидатий къахьегамен общественни болх бахача наха шерра дIабовзийтилга Iалашде, лаппазаш, хIаьта иштта замечанеш предложенеш кийса чоте оцилгин хьагулъелтен Iалашде;

участкови харжамий комиссешка харжамий бюллетенаш ший хаинахьа дIакхачийтарам уж лорарх уйла тIаххийта;

харжархошта юкъе культурно-сердалон учрежденеша беш бола кхетама болх вайбо, эггара хьалха харжамашка дакъа лоацараш юкъе пах бахача моттигашка беш бар къаьстта;

харжамий кампане моттигерча кепайоазонахи радио вещанехи шерагIа пайда эца;

торговлен юкъарча кхачаи, коммунальни бытовойи гIулакхаш деча предприятей болх тоабе;

халкъа депутатий моттигерча Советашка ухача заявленешкеи жалобашкеи ший хаинахьа хьожийта Iалашде.

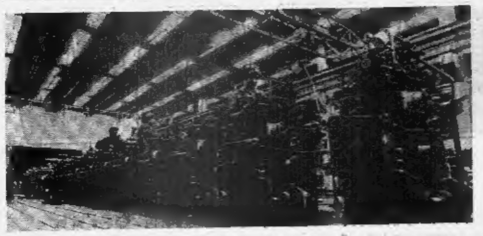

Дунеи 56 пачхаьалкхена йовзаш я Я. М. Свердлова цIерагIча Ленинградски станкостроительни объединене марка тIалатта продукци.

Социалистически содружества мехкашта дукхагIа металлообрабатывающи оборудовани лоаттаерех цаI я из. Токарни автоматаш, програмни управлени йола росточнин копировально-фрезерни, шлифовальни, хIаьта иштта промышленноста тайп-тайпарча доагIонка эшаш йола шоаш санна кхы йоаца еза станокаш шоаш тIех дика хилар, кийса, темаме хилар бахьан долаш чIогIа къердаш я.

Пятилетка кхаь шера СЭВ мехкашка дIалхьийтай итт моделех йола 1200 гаргга станок. Фирма коллективо хаддаза эргайоалаш тоаш ший продукци.

СУРТА ТIА: СЭВ мехкашка экспортагIа дIалхьийта хьерхIа автоматаш вIашагIъехна лини.

М. БЛАХИНА сурт. ТАСС фотохроника.

Коммунистически къахьегама бригада

Вай мехка массе а вийнсе шерра яьржа Владимир Ильич Ленин вав 110 шу дузача денга иттлагIа пятилетка кхоачашъе аьлна инициативо хьаллаьца къахьегаш я Нохч-ГIалгIай «Терек» объединене фалеровально-затотовительни цеха дахча тамех плиташ ю Шевцова Валентина Павловнас кулгалду бригада.

Из коммунистически къахьегама бригада дукхача шерашка балха хьинар лаьгI ца деш къахьегаш хьайоагIа. Объединене керттерчарех цхьа болх бе цу бригадо кхоачашбер. Арахецаш йолча стенилаш еррига эшаш мел йола кийчо ю бригадо.

Тигаьл кхоъ сатех латташ йолча цу коллективана чубоагIа тайп-тайпарча къамех бола пах. Цхьабакъда, цхьа дезал болаш мо мара барт ца эгIеш хьабоагIа уж. Цудухьа оал царех интернациональни коллектив яьле.

Къаьстта белгалъяьннай бригада вахаре карара пятилетка, цхьа-дале ших пятилетка дIадахача шерашка Iалаьмате дукха хувцамаш хиннад адамий вахаре, шоалагIа-дале социалистически яхье котало яиккхарах пятилетка дIайолалуш хиннача КПСС XXV-ча съезда цIерагIа бригада аьнна цIи тиллар цу бригадех.

Шоай дена нормаш 125—130 процент кхоачашъеш болча къахьегамхоша иттлагIча пятилетка кхаь шера производствени плана СССР керда Конституци тIа йийца шу дузача денга кхачалехье, 5 октябре кхоачашйир.

Къаьстта хьинар айдена къахьийгар цар дIадахача шера тIеххьарча бетта, цу декабрь бетта план 105,6 процент кхоачашйир бригадо. Алхха производствени планаш кхоачашъеш Iеш бац уж къахьегамхой, цар шоашта могар ду шоай къахьегама овсарле лакхъе гIерташ, шоаш хьалеш дар дикагIа де гIерташ. ДIадахача шера алхха цхьан декабрь беттах лаьца аьлча, цу бетта бригада къахьегама овсарле 117,9 процентага кхаьчар.

Бригада доагIошхой кулгалхочуни цхьа барт хилар ца, балхах уж къахкаш ца хиларца дувзадена дар из. ХIаьта Валентина Павловна ше кулгалхо хинна ца Iеш, дика хьехамча а я. Бригадера дукхагIбараш цо ше Iомабаь ба. Наьна тоналхьа бераш санна хьувзаш хул уж цунна гоналхьа. Цхьа бахьан хIана найсделча уж сиха болх шоай кулгалхо а хьехамча а йола Валентина Павловна йолча. Цо ца хоар дIахьех, харцахьардар тоадайт.

Цхьайолча хана цIенхара аийрзе юкь а йоаци дукх ца харцдаьянначунга. Балхо тIа прогул яьр, ший гIулакх тосса лелаир Шевцовас юкь яь тIаяцаш. Цо чоавхе воаттIача бесса чоахаву цу тайпара вар.

Ванъда, хьагI йоацаш, къахьегамен производственни дисциплина тоаяр дукха цо гIар йича цхьалхена а ковкъа хетац, кхьметтел цунцара буззам совбоаких из санна долча гIулакхаша.

Шевцовай бригада прессовщикий бригадаца социалистически яхье яьнна къахьегаш я. ХIаьта цахаддаш хьалхе лелаер цун бригада я.

ДIадахача 1978 шера ЧИПМДО «Терек» промышлени бригадашта юкъе лелаеча социалистически яхье шозза котало яиккхай дахчан гамех плиташ еча бригадо. Цар хьинаре къахьегам белгалбоаккхаш объединене карара кара тела цIе яьшпели ахчан совгIаташи денизд цу бригадаца.

Белгалдаккха доагIа, дIадахача шера IV-ча квартала итогаш йича из бригада республикански телеэкрга тIа хикха хьоннайр.

Балха темп лох ца еш къахьегаш я коммунистически къахьегама бригада уих шера а. ХIанз цар къахьег ужшера май бетта чотаз

Х. АУШЕВА.

Уж массаза а хьалха ба

«Грознефть» объединенена чуйоагIача Старогрозненски технологически транспорта управлене коллективо хьинаре къахьийгар иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера. Цу управлене къахьегамхоша хана хьалха, 1-ча июле кхоачашйир пятилетка кхаь шера план.

Кхы шоай хьинар лаьгI ца деш, Москверчей республикерчей хьалхалаттача предприятей болам хьал а лоацаш, цар социалистически декхараш тIейицар моахьаш дIа-юха кхахьара пхе шера план В. И. Ленин вав 110 шу дузача денга кхоачашъеи 1979 шера план 17 декабре кхоачашъея, хIаьта шера планал совгIа 17 эзар тонн халкъбоахама моахьаш дIа-юха дахьа а лаьрхIар.

Кердача шера хьалхарча деношка деиз хьинаре къахьегаш ба автомашиний водителаш, трактористаш, ремонтникаш, инженерно-технически балхахой. ХIаьта хьинарча къахьегаме хьалхалаттараш коммунисташ ба. Царна юкъе белгалбаьнна ба автомашиний водителий бригадир Вахабов Нуку. Лопухов Владимир, машинист Земляной Николай, механик Мисерханов Iаьла, царех хIарапе дена задаеш 150—170 процент кхоачашъю. Коммунисташнара хьожаш шийеш къахьегаш ба парте боаца водителаш Дахшукаев Анамат, Шаипов Товсолта, иштта кхыбараш. Дукхьал январь бетта хьалхарча цхьан кIирагIа 10 эзар тонн тайп-тайпара моахьаш дIа-юха дихьад цар, хIаьта автобусаш лоаттара график ца толхаеш болх а беб.

ХIанз хьинар айдена къахьегаш ба уж СССР Лакхехьарча Совете хулача харжамашта сийленца накъабахара.

А. ТИЩЕНКО.

Най лоалахоех

Къахьегамца даьккха сий

Бекбузарова Билана Маржан... Цу къонача коммунистана цIи еррига Пригородни районе а Къилбаседа-ХIирий АССР-е а дукхагIчарна йовзаш я тахан. Из я Ленина орден лелаеча Ленина цIерагIча колхоза звеньевая, республика Лакхехьарча Совета депутат. хIаьта укх шера тахан хургйолча областной партийни конференце делегаталла хержай из. Билана Маржан цIи тахан керда хозаш я ала йиш яц, хIана аьлча ше доахача къахьегама толамашца дукхачарна йовз из, хIаьта а цун вахар кхы а дIаьхегIа, хьалхашка литта декхараш беххтоккхаметIа хиннад из ленински парте мутIарашка дIаэттача хана деиз.

Ши шу дIадаьннадале а, хIана а тIахьа тахан санна дагайоагIа Маржана ше парте дIаяцар дехаш язъяь заявлени. Ер дешаш дар цу тIа: «ЧIоагIа дех аз партийни организацега се хьамсарча Коммунистически парте мутIарашка дIаэцар. Аз доша лу дIахо йодача хана вай Даьхен руазъа дебадеш кхы а хьинагIа къахьега, колхоза юкъарча вахаре дизза дакъа лаца».

Бакъда, вай дувцаргда малагIа бахьан дар колхоза коммунисташа. берригаш раьзза а болаш, шоай мутIаре из дIаэцар. мела чIоагIа къахьийтад цу кхалсаго ленински парте яха шийна бокъо йоаккхаш, мела бераяте хиннаб цун общественни болх.

Бекбузарова Маржана Ленина цIерагIча колхоза арекашка мутIарера ахархо йолаш къахьегаш массехк шу даьккхар. ХIара шера из юкъе хинача звенос доаха къахьегама толамаш лаккхдуш латтар, хIаьта цу толамашта юкъе дар къонача ахархочун хьинар а.

Колхоза аренашка къахьегаш гIалгIай йоIо массехк шу даьккхачул тIехьагIа бригада кулгалхошта хоаделар из сиг хьинар долаш цига ше дIадоладаь гIулакх тешаме чакхдоаккхаргдолаши йолга. ХIара денна хIара бетта ше хьегача къоца хьахьекхадар цо из. Цул тIехьагIа дукха ха ялалехьа Маржан оттаю звеньевой гIончахда. Цига гучадаьлар из дика организатор йолга а.

— Хьалха тха балха дукхагIа кокгъарло еш хиннар — кокагIа дола балхаш кулг-кара де дезаш хиларца дар, — кхаш дувц Маржадар. Механизаци шерагIа юкъейоалаача хоалуш лохбелар продукце хIара центнерага дIабода мах. Дика дагайоагIаш хьаэц Бекбузаровас шийна цхьан хана кийслуш хинна уж халонаш, хIанз уж тIехьашка яьннарех а лерхIаш. Бакъда, тахан цIаш тIехьашка яьнняле а. кхана цар когаметта хьаэтт кердаяраш, фу бебашха я уж Iаламо оттаьйол а. Из дар ахкан юкъе, дигIа ца делхаш дикка юкь яьннача хана, звено къоначча кулгалхочоа дагалаьттар. Шийцарча болхлошка кхай йисте латтар из маьлхон кихон юкь мерца гIалгIай йоI.

— Хьо фу деш латт, Маржан, цу оагIорахьа дIахьежаш, вай дьша дIаяхача хамагIа санна дуIа деш-м яц хьо догIа дехаш, — аьлар ший кулгалхочоа хьатIаенача хIирий йоIо Фаризас.

— ДуIа хац сона, дукха хIама-м лургдар аз укх кеношка вай кхашка догIа делхийтарс. ДуIагара-м майна бала пайда бацар...

Цига тетрада лист хьалхашка а йилла, къоалам бе а белла цифраш датаръе йолаелир из. Маржана дега боикка тоам беш бар цифрай мотт. Из иштта хIанзал дика кхетадора цо: хIара шера дуица къахьегача ахархой хьокхамаш лакхлуш латтар. Масала, пятилетка дайъ шера звенос кхай тIара чунца лерхIараш 19300 центнер коартолаш яр, хIаьта кхаь шера чуийдараш 15 эзар центнер яр.

КарагIдаьнар дика гIулакх да, хIаьта а малагIа цкъа карагIдаьннарах доккхал даь Iевгиар? — йоахар ший дагахьа къонача ахархочо.

— МалагIа декхар да, Маржан, укх шера шун звенос кхоачашде лерхIар? — хаьттар оаха къонача ахархочунга.

— Укх шера оаха лерхIад хIара гектара тIара 50 центнер хьежкIаши, 240 центнер коартолаши, 170 центнер бьцадаарапи чуэза. Оахош лерхIар кхоачашдара чуйина къахьегаш да тхо хIанз.

Иштта я къонача коммунистка Бекбузарова Маржана къахьегама овцал. Бакъда, вай дувцар дикка хургдацар цун общественни гIулакхех ца дийцача.

Укх тIеххьарча шерашка колхоза комсомольцаштен катирхоштен Маржан дIалйзай сатен боацача ший оамалца, балха тIахке гIертарца, пох лерттIа каллярца. Массехк шу хьалха хержар из колхоза комсомола комитета членалла. Каст-каста хулача собрание дукхагIча даькъе дувца увттадора производствени дешаш. ДагадоагIа цу тайпарча цхьан собране Маржана даь къамаьл. Цхьан къонача тракториста агротехника тIехаеш, тIийхига даь хиннадар оахам, хIаьта из гIулакх бригадира дIахайначул тIехьагIа а цийгара дьйина гIалат тоаде дага волаш вацар къона механизатор. ТIаккха оттадир из дош сихха вIашагIтехача комсомольски собране дувца. Цига а, хьалха санна, дукха шек волаш вацар тракторист. Цу хана къамаьла дош дийхар Бекбузарова Маржана.

— Хьайга деча къамаьлих кхетац мотт сона, хьо. Тхо берий лоазара гулденнад хьона мотте-м хац сона, — аьлар цунгахьа дIа а хийрза Маржана. ЦIамхара йийрзаяр юкь.

— Оаш кхача тайпара дац из деррига а, цахоеш цийсдена гIулакх да, — доина кIалхара воле гIертар механизатор.

— Нагахьа санна шийгара дьйина гIалат тоаде бехам боацаш из вале, ленински комсомола мутIарашка моттиг хила йиш яц цу тайпарча саго, — аьлар Бекбузаровас хоадамболлаш.

Из дош хьаллаьцар собране мел хиннача комсомольцаша.

ТIаккха кхетадир къонача механизатора шийца бераш бегаш боацилга.

— Из согара дьйина тIалат ца хоиш дьйинад аьлча бенхургдац. Ховшпехьа дир аз из... гектараш дукхагIа хилийта гIерташ. Бехке ва со. Тховсаре бийсанна саIоаргдац аз из еррига а участок юха ца аьхача, — аьлар цо тIатоIIадаь.

IуйранIа Маржан ший новкъостащца юха кхай тIа йодаш лерттIа аьха латтар из собране дийца кха. Цул тIехьагIа къонача механизаторгара кхы цу тайпара гIалат даьнна бIаргадоинзар Бекбузарова Маржана а цун новкъостаьнга а.

М. ОСМИЕВ.

Пхе шера план хана хьалха кхоачашъяра доккхий декхараш тIа а ийца, догIоздоаха къахьегама толамаш доахаш дукха болхлой ба «Красный молот» завода мехидаьтта аппаратуре цехе. Царех цаI я электросварщица Тихонович Галина Родионовна. Дийтта шу дизад из укххаа къахьегаш йола. Цу шерашка йоккха опыт Iоаьяй цо ший балха тIа. Цо вIаштIехьдоалийт цун хIара сменагIа норма 125—130 процент кхоачашъе.

СУРТА ТIА: электросварщица Г. Тихонович.

И. ПЛИЕВА сурт.

ТЕОРЕ ДЕШАШ

Дерригача халкъа паччахьалкхе

1977 шерарча Советски Конституце законаца чIоагIбаьб коммунизмага хьоча накъагIа советски халкъо баьккха керда исторически муш — дегIаена социалистически общество хьалъяр. Парте документашка, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева балхашка масса оагIорахьара бакъьаь хьа а хьекхай, яхха а дьнхай пролетариата диктатура паччахьалкхе, ший исторически мисси кхоачаш а яь, дерригача халкъа юкъара а хинна дIаэттай, болхлой, ахархой, интеллигенце, мехкарча дерригача къамехи народностехи болча къахьегамхой лоIамы хьалташи кхоачашдеш я яха къаьстта доархIаме вывод.

Вахаро бокъонца дог теша а деш бакъъю из вывод. Iаьдал бокъонца халкъа хилар хьагучадаьлар керда Советски Конституци творчески конструктивной юкъачен тIазачен хана. ХIаьта Iаьдал тешшаме халкъа хиларах, из тIа-тIа шерагIа цун кара додаш хиларах латт керда Конституци болх бе йолаеннача хьалашка эггара хьалха хIанз лерача харжамий кампане маIан.

I.

Советски паччахьалкхе дерригача халкъа юкъара хилара хьесап эггара хьалха обществa социальни структурана накъа санна хувцамаш хиларах хьахина хIама да. Цу хувцамий хьакъехьарча данеша хьаьбокх дегIаена. тоаенна социализм хьалъяра этапан цун лардаш хьайра этапан юкъера йоикха юкъ.

1936 шера, социализм котъяллар чIоагI а даь дIаоттадаь йола СССР Конституци тIаэцача хана, мехка кхы йоацаш яр эксплуататорски классаш. Вахархой керттера группаш — болхлой, колхозни ахархой, интеллигенце — социалистически а хинна дIаэттаяр. Цунца цхьана болхлой класс цу кана вахархоех 31,8 процент мара яцар, колхозхойи кооперировании кустараши — 48,8, гIуллакхера над — 13,9 процент; тоъаача даькъе бар ахархой-единоличникаши кооперировании боаца кустараш — 5,5 процент.

Шин Советски Конституцена юкъеденнача шоаттехьа шера интенсивно чакхйиннай вахархой социальни структуре дика эргалонаш яйта йола социально-экономически процессаш (хIанзара промышленность, городаш дегIаяхкар, юрта боахама индустриализаци яр, вахархой дерригача тайпай образованен культуран боарам айбар, и. кх. дI.).

Вай общества бокъагIболанз — болхлой класс дукхалга диллача а тIехьиннай вахархоех цунна кхоача дакъа 61,6 процент да; кхьметтел юртбоахама производстве а керттера дакъа цунга дIател. Обществера цун кулгалдара дакъа чIоагIдаьд организованности сакхетамидIахо даккхлуш, къахьегамен общественно-политически хьинар айлуш, профессиональни квалификаци юкъара культурен лакхлуш хиларца. Нагахьа санна, масала, 1939 шера болхлой 8,4 процент мара лакхерен юкъерен (йиззаи йизза йоацеи) образовани хиннабеце, 1977 шера 73,2 процент бар. Болхлой классо лелаеш йола Коммунистически идеологи я тахан советски общество керттера доал шийта кийцар. цун социально-политически позицеш тIа яьнна бахархой еррига группашц тайпаш.

ХIанз ах бIаь шу дIадаьннад колхозни ахархой керда, социалистически класс санна дегIаяха. Белгалдоаьаш хIама да, квалификаци лакхагIа йолаш йола болхлой — бебеча профила механизатораш, специалисташ — цунна юкъе даим дукхагIа хулаш хилар; технически кийчбарген вIаштIехьбаккхарген диллача, цар къахьегам тIа-тIа дукхагIа гаргахоачаш латт индустриальни болхлой къахьегама. Ахархой социальни духовни куц хинна хувцамаш хьахьекхад цун образовани лакхъяларца: нагахьа санна 1939 шера лакхерен юкъерен (йиззаи йизза йоацеи) образовани йолаш 1,8 процент мара колхозхой хиннабеце, 1977 шера 56,2 процентага кхаьчар уж.

Социалистически, бокъонца халкъа а хинна дIаэттай коммунизм хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш йола, ший знанеш, къахьегам, талант из сийлахь-доккха лерхIар кхоачашдаре дIатеаш йола советски интеллигенци. Iилма-технически прогрессо, халкъа культурен образованин айяро вIаштIехьдалийтад из сихха ебилга а бахархошта юкъе из доакхагIа дакъа лоацилга а: 1977 шера юкъьедукхагIча даькъе хьакъалца болх беш боа болхлой 37,5 миллион бар мехка.

Болхлой класса, колхозни ахархой, халкъа интеллигенци — иштта я хIанз советски общества, цунна юкъедоагIача дерригача къамийи народностийи социальни ларда. Дерригача халкъа юкъара а хинна дIаэттай вай паччахьалкхе, хьалхагIа а санна, къахьегамхой паччахьалкхе, къахьегамхошта йола паччахьалкхе, къахьегамхоша кулгалдеш йола паччахьалкхе йолаш юс.

Из дегIайоагIачара керда этап — СССР-ера классаши социальни группаши, къамаш а народностеш а тIехь-тIехьа дукхагIа шоайла гаргахаи хиларах хьахинар. Накъа исторически керда социальни интернациональни общность — советски халкъ хьахиларо хьахьокх социалистически общественни отношенеш чIоагIа тоаенна хилар, бокъонца социальни цхьа фу а хинна дIаоттаргахьа толаме дIахьалхашнахьа ухаш йолча вай общества социально-политически цхьоатIо.

2.

Советски паччахьалкхе дерригача халкъа юкъарча хьесапе хилар къаьста хьагуш да къамий доаш къоастадарца юкаена йолча цун лоаттама бахьхалонашкарен гIулакхашкарен. Практико хьахьекхахох, къамаштен народносташтен юкъера антагонизмаш дIаяьха ца Iеш, кердача общество хьахиннача, масса къамах болча къахьегамхошта юкъерча, дерригача къамаштен народносташтен юкъерча цхьатаррарча бокъоний, доттагIала, новкъостала вIаши гIо дара отношенешка хьежжаш эггара чIоагIагIа эффективни йола паччахьалкхен-правови система хьае а низ кхоачаш я социализм.

Паччахьалкхен лоаттама кепага диллача, ССР Союз цунна чуйоагIача 15 союзни республиках латташ йола федеративни паччахьалкхе я. Цул дукхача халкъий лоIамагIа хьаяь из В. И. Ленина кийчъяьча социалистически федераце принципий ларда тIа, Советий кIийлен тIа вIашагIъелла яр. кулгалдара дакъа Коммунистически партега а долаш. БIарча цхьа Советски Союз а яь халкъаш кхотадалар ше цхьаь йолаш а къамий паччахьалкхе доархIалуш йолча хIара союзни республика лоIамагIен цхьатаррарча бокъонагIен хинна хIама да. ССР Союзан союзни республикаштен юкъера отношенеш белгалъяьй демократически централизма принцип.

Иштта яр США-на, Канадана, Австралена, Бразилена, Мексикана, кхыча буржуазни федеративни паччахьалкхенашта йоазаш ца хинна федераци хьаяра принципаш. Уж дунеи истоpe чухь дукхьашта юкъейоалаьяр. Советски федераци хьаяьй къамий дешах бола ленински хьехам социалистически революци яьчен из хьехам чакхбаьккхачен иттаж миллионаш болча къахьегамхой революционни гIулакхашца вIашагIбувзар бахьан долаш. Дукхьал ССР Союза кеперча федерацех хилар къамий дош къоастадаьча лоархIамегIарча паччахьалкхен средствах цаI.

Вай мехка дах бIаь совгIа къамий народности. СССР-а чуйоагIаш 35 къаман паччахьалкхенаш я — 15 союзни 20 автономни республика, хIаьта иштта 18 кхы а къамий-паччахьалкхен образовани — 8 автономни области 10 автономни округи. Еррига а лаьрхIача СССР-е я 53 къаман паччахьалкхен къамий-паччахьалкхен образовани. Нагахьа санна цу ениецех цхьаараш (Чергий-Балкхарой, Нохч-ГIалгIай, Дагестански АССР-аш, Чукотски, Корякски, кхыйола автономни округаш) шинь е массехк къамий народности вIашагIтохара кепе хьаьяле, тIаккха вывод е йоагIа: СССР-е дукхача, кхьметтел кагийча къамийи народностийи шоай къаман паччахьалкхе е къаман-паччахьалкхен образовани я. Иштта йIаьхий паччахьалкхела формаш — парте ленински къамий политика чакхъяхарах хьахинар.

Цу формех эггара лакхера я союзни республика — суверенни къаман паччахьалкхе, советски федераце субъект. Цу хьалашка союзни республика компетенце доазонаш ССР Союзо оттаду цо дакъа а лоацаш.

Дукхача къамех латта Советски паччахьалкхе бокъонца дерригача халкъа юкъара хилар гуш да цунна чухь социалистически федераце интернациональни природен цунна чуйоагIача союзни республикай къамий шоай тайпара балхалон массе оагIорахьара цхьана дика таръеш хиларах. Советски федераце ерригсоюзни хьесапаш чIоагIдаро новкъарле иц, гIо цу союзни республикай къамий паччахьалкхен дегIаахара. Масала, бIарча цхьа халкъбоахама комплекс лоархIалуш йолча СССР экономикана доал дара даькъера союзни органий лоархIам чIоагIбарца цхьана союзни республикашта бокъо еннай СССР Лакхехьарча Совете законаш арадахара инициатива яла; СССР паччахьалкхен органий гIулакхашка цар дакъа лацара гарантеш чIоагIъяьй кердача Конституце тIа. Советски федераци дегIаахара цу шин оагIорахьарча тенденцеца къаьста хьахьекхад ССР Союзен цунна чуйоагIача еррига республикай хьашташ цхьатарра хилар, цхьана социализмик коммунизми хьалъяргара, пролетарски интернационализмагара хьадоладенна социалистически къамий вежарашха дола доттагIал.

Лакхе мел аьнар тоаенна социализма общество къамашта юкъера отношенеш эргаяьха тоаярца дувзадена цхьанкха тайпа керда дешаш хьалхашка уттац яха маIан долаш дац. «Вай Союзни паччахьалкхене, — аьннад цу хьакъехьа новкъоста Л. И. Брежнева. — иштта йолаш я объективни проблемаш а — къаьст-къаьста къамаши народносташи дегIахкувлара а царех хIаране хьашташ бIарччача советски халкъа хьаштащца кийсагIа цхьана тардара а кийсагIа дола накъаш лохилга санна яраш.» Къамий дош чоалхаяна дукха оагIош йолаш дус массаза а, цудухьа парте цун хадданза терко а ю Советски паччахьалкхен гIулакхаш эргадоахаш тоадарца.

Советски паччахьалкхе дикалга диллача керда, бокъонца дерригача халкъа юкъара хьесап долаш хилар белгалдувл цун гIулакхий чулоацамах, лерхIарех, методех санна, иштта политически система кхьча элементашца цо дIа-юха лелаю отношенеш хувцалуш хиларах а, общества гIулакхашта доал лелча юкъе наха лоада дакъа социалистически демократи дIахо кIоаргъярей йоаркаяр ларда тIа даим шердеш хиларах. Дукхьал халкъа лоIам хьаллоацаш социалистически паччахьалкхе хиларо йоаккх из, В. И. Ленина дешашца аьлча, «бокъонца цу дешай маIан дича паччахьалкхе хургйоацача», — хIана аьлча бахархой цхьа дакъа вокканна карадерзадара герз долчара дIа а яьле классаш йоаца коммунистически общество хьалра гера а хиле дIаотт из.

СССР-а политически ларда я халкъа депутатий Советаш — викалаш увттабеча демократе шоай тайпара социалистически органаш. МутIарача халкъах бола дукха нах цар новкъосталца юкъеувз «паччахьалкхена демократически доал деча хаддавзен Iеше а ца Iеши. цу тIа а хоедамболлаш дола дакъа лацара» (В. И. Ленин. Сочиненей биззе гуллам, т. 37, оагI. 500).

Херже 2 миллионз 200 эзара совгIа депутат юкъе а волаш 50 644 Совет я тахан мехка. Моттигерча Советий исполкомашкарча тайп-тайпарча комиссешка, исполкомий отделашка общественни хьесапе а ужжамо йолча общественни самодеятельноста кхыча органашка а болх беш ба 31 миллион хIана бац аьнна бола Советий шоай лоIамера гIончий. Цу тайппара, тоаеннача социализма хьалашка итташ миллионаш болча наха юкъарчал доацдаш дакъа лоац паччахьалкхена доал деча.

Халкъо хержача викалех латтача органий системага гIолла, Советашкен царна карарча органашкен гIолла паччахьалкхен Iаьдал чакхдоах бIарччача цхьан правови ларда тIа, гIулакх доаззаш. лакхача профессиональни боараме, дегIаенача социализма дукхдача тайпара еррига отношенеш теркал а еш; иштта кхоачашду чоалханегIара политически декхараш, цу даькъе СССР паччахьалкхен суверенитет лоралра декхар а. Дикалга диллача кердача, Советски паччахьалкхе дерригача халкъа юкъара хилара хьесапо кхы а дукхагIа лакхбу шоай боахама, организаторски, кхыча гIулакхашта хьалхара, цар Iилмай боарам, эффектива-

Ферма ветеран

Зубкова Ольга Дмитриевна Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхозе IаьсиЙ леладе-деш йола 24 шу дaьн-кад. Атта бац цун болх. ХIаьта а из хувца цIаккха а безам хиннабац цун. Дукха ба Зубковайца цхьана къахьега дIаболабенначул тIехьагIа халонех кхера а бенна дIабаха нах.

Хаддаза тIахьожам лоаттабе, йоакхо е езаш боахам ба Ольга Дмитриевнай бар. Керда Iодаь 210—220 Iасилг хьа а яйце, дIахо хьалкхеду по ялх бутт баллалца. ТIаккха кхыча группашка дIалу. Зубковайна дика хов увахцIенен низ болаш IаьсиЙ кхедаро боахам лакха продукци луча хьайбаша Iалашбе торо лургйолга. Из бахьан долаш IаьсиЙ увахцIена, тоадеша хилайтара беррига шиЙ теркам тIабохийт по.

Ниутта йоакхо ю IаьсиЙ латта моттиг цIенен екъен хилийтара, зоотехнически бокъонаша дIадеххача тайпара, оттальча рационага хьежна кхоаб уж. Цудухьа дулх а дика тIаьхет. ХIанз дийнахьен буси юкъера лаьрхIача 950—960 грамм дулх тIаккхет Ольга Дмитриевнас лелачеча хIара Iасилга. Ия дега бокхха товм беш хьохкам ба, къаьстта хIанз, Iа долча хана. Ферме Зубковай сий ду, болх бе цунгара Iомаду.

— Со ферме балха еача хана IаьсиЙ леладе Iомаяьр Зубкова я. Цо хьийхад сона Iасилгашка дикагIа дегI дайтара, уж увахцIена хилийтара фу де деза, — яхаш дувц цун ковкъоста Арсаева Бучус.

Ер ма-йий ала ахы къайле яц Ольга Дмитриевнай балхаца. Керттера дар да цунна шиЙ гIулакх дезаш, цо из лоархIаш хилар, шиЙ болх бехктокхаме цунна хетар.

Ше болх беча шерашка колхоза по хьалкхадаьд 4875 Iаса. Царех дукхагIдоачарех дика доахан хиннад. Соакха района IаьсиЙ леладечарна юкъе лаьрхIача яхье хьалхара моттиг яькхар Зубковас. Из бахьан долаш цунна елар района дикагIйола «IаьсиЙ лелидер» яха сийлен цIи. Дийнахьен буси юкъера лаьрхIача хIара Iасилга 965 грамм дулх тIаккхетташ чакхдаьккхар по дIадаха шу.

Дукхача хана дени по хьанала баьчча балха лакха мах беш партеи правительства деза совгIат — Къахьегама Цieча Байракха орден енай Зубковайна.

Е. ФАРНИЕВА.

Ножай-Юртовски колхозий юкъарча доахам кхоабача объединене механизаторш Асуханов Вахита (аьрдехьавар) Имхаджиев Заьлмахех бIаьстан балхашта техника кийчъераштa юкъе хьалхй латт. Механизаторий коллективо дош деннад ерrига техника 23 февраль тIаккхоачаш кийча хилийта.

Н. ПЛИЕВА сурт.

IалмеЙ практикен

НИКЪ ДИКА ХИЛБА ХЬА, КIА!

Одессерча Ерригсоюзни селекционно - генетически институтa Iалмахой кIийн лакха хьуягьан луча дукхача сортий автораш ба. АПН корреспондента Кердман Белкас дийхад института директоргара академикагара Алексей Алексеевич Созиновгара цу кьахерча культура керда сорташ кийчдара Iалмахой коллективо деча балхах дувцар.

— Нагахьа санна хIанз долаш долча сортех дийцача, — йоах Алексей Алексеевича, — из эггара хьалха Украинан Российски Федераци къулбехьа а Молдаве а дIадувш дола ерrига а лаьрхIача 4 миллион гаргга гектар дIалоаца а «одесская-51» яха низ бола кIа да. Сорт пластични да, вешта аьлча, тайп - тайпарча Iалама хьалашка дукха совгIа - экагIа боацаш пхьетарра хьувкъам лу. 1974 шера «одесская-51» автораша академика Донат Долгушинаи цун ученикашта Олег Никифороваи Илья Унтилан УССР Паччахьалкхен премиелар. Укх шера деноэ массех регионе къоабалдаь тIайчад Долгушинех Никифоровех цхьаьнха керда сорт — «одесская-66». Агрономаша хоамаш ду но гектара тIа 70—75 центнер лу яхаш. ХIаьта Кировоградски области Ульяновски сортоучастке регистраци яь хьувкъам 94,4 центнер ба. Геттара дика хул Одесски юртбоахама институте хьадаь «эритроспермум-127» оалача гурахьа дуьча кIийн керда сорт а.

— Дунен кIийн селекцен керттерча постанех цаI—лола сорташ хьадар ба тIехьарча хана. Мел актуально да из шун институте?

— Цу тайпара дола сорташ «одесски - полунарликовы» а «одесски-75» а дIадениад оаха паччахьалкхен сорташ тоххача. Цар продуктивностах дола хьалхара хоамаш хьахьачад: «одесски - полунарликови» яхачун хьувкъам гектара тIара 77—78 центнерага кхачаьб соахка. Из чIоагIа дотдоакхига йолаш хIама да.

— Вай дийцар гурахьа дувча сортех. Йолаш ма бий бIаьсти дийнача кхаккара мара хант чуда йиш йоаца зенаш а. Долаш дий бIаьсти дувча кIи керда сорташ?

— Дукха ха йоаццаш тоххамах чакхдальнад бIаьсти дувча кIий «лакат» оалаш дола керда сорт. ХIаьта паччахьалкхен сорт тоххача дIачуденшад «отрада» оала цхьаьнха а. Цуи юкъера хьувкъам гектара тIара 40—42 центнер ба, хIаьта из бIаьсти дувча кIин дика хьувкъам ба. Цу сортий автор — мехка вовзаш вола селекционер вийсий Федор Кириченко.

— МалагIа проблемаш я шун коллективо хIанз хьесташ?

— Тха керттера декхар — хьалхе а оттаь хьашт долча тайпара чоалхане параметраш йолча сорта флагIа «конструирование» е торо хулийтаргйолча селекционни процесса керда методикех технологи кийчъяр. Цу маьхерча белгалоший шерра комплекс цхьан генотипе тарьяр. Из декхар доакха а дукхача плааний а да, из кхоачашде цхьа шу дийза Iергдац. ХIанз оаха фитотронах (искусствени климата станцех, дунен тIа эггара йоакхагIа ярех цхьаннех), генетикаша, биохимически генетикаша, иммунологена, бьацоргIай физиологена, молекулярни биологена, математикана вай хана нарагIдаьмарех пайда а эцаш интенсивни балхаш ду оаха керда методикаша технологи хьаяра.

— ТIегIертта кийчбоалатте керда термин «генна инженерия». Ниутта Iа а ах сорта «Конструирова яр». Долаш дий-теш цу тайпарча конструкцей хендамбоалаш дела масалаш?

Эшаш йола белгалонаш а йолаш йола бьацогIа хьяра оаха пайда ийбу белоший белкови маркерех — генех. Деш да хромосом е цар участкаш кувцара тIадерзадь тоххамаш, ниутта гIерт генетически информаци ДНК молекулий боараме якхха.

— Одесски селекционни центре дукхача мехкий Iалмахоша цхьана юкъарча программагIа тоххамаш ду. Мел берзат доал нигта цхьана гIулакхаш лоладарех?

— Тха институт СЭВ-а чудоагIача мехкий селекционни центр я. Вошал долча паччахьалкхенашкарча коллегашца цхьана оаха оттаьча комплекси плана тIа 12 тема я. Масала, лакха дикал йолча ялатага кхачара кIинен маьхкем селекци теоретически кIийлесаш кийчъяр, иммунитета генетически физико - биологически кIийленаш йовзар, мутагенеза наькъаца селекци яра юхьанцара материал хьаяр. Дукха кхы дунен юртбоахама Iалмана лоархIамера проблемаш. Тхо хан-ханахьа вIашагIдеттаду. Лаьча тоххамех хьакиннараш фуд дувц вIаши, селекционни материалаш тел. Одессе хьаьлий генний дунен халкъашта юкъера хувцамий фонд. Тайп-тайпарча мехкашкара хьаухa селекцена йола гибридни материал шер-шера тоххи института карантинни питомнике. ДукхагIа йола образецаш дIайохьийт беррига программана юкъе дахь лоацараштa.

СССР-ан США-неи юкъерча соглашенена кулгаш яздаьчул тIехьагIа оаха доладир американски Iалмахоша юкъарча программагIа дола балхаш. Цунна чудоагIа кIийн селекци генетически кIийленаш оттаяр, керда сорташ хьадара вIаши селекционни материалаш талар. кIа леладара технологи эргаьнаха тоаяр. Оаха цхьана ду балхаш бермате да. Масала, американски сортий базова генофонд вай ярий ларда тIа хьайяр.

ВIалла дукха ха а йоацаш из дахьа лаьдар Канаде хиннача «Ялати маькин» яхача дунен халкъашта юкъерча конференце. Визиийсге гулбеннача 55 мехкарча Iалмахоша - аграрникаша белгалдаьккхар ялат юрта боахама эггара экономичнегIен рентабельнегIен продукт хилари дунен юртбоахама производстве по лоаца дахьа тIа тIа лакхлургхилари.

(АПН).

Доазол дехьара

Дунен халкъашта юкъера хьал—цхьан кIирагIа

ВОККХА ЛОАРХIАМ БОЛА ДЕКХАР

Маьтера, кхалхам вIаьддара, гера дIадаиккхара тIехьеташ доа доккха кхайкарал санна тIаьйцад дерригача дунен тIа «Тайм» яхача американски журнала хаттараштa шоа луш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаьхехьарча Совета Президиума Председателa даь къамаьл. Ерригача континентал тIарча вaха чIоагIа шоашта лоIам а хулаш белгалдоал сийлахь - йоккхача социалистически державa култалхочоа хетачох ядерни гера Iовдала соцадайтара хьакъехьара боккха лоархIам бола декхар кхочашде йиш йола дика хьалаш хIанз хьахилна хилар. Наступательни стратегически гераa доалув оттадара советско - американски керда барт бара тIехьара балх чакхбоалаш латт, баьхьа. Л. И. Брежнева белгал ма-даьккхара, позицешта хьадда барта дахаре кхы а кIезиг-дукха ха эшаргйолга гуш дале а.

Машара, лаьттан тIа махар хилийтара хьаштеша тIаьтеIIа дIадехар да из лоархIаме проблема сихагIа къоестаяр. Цу гIулакха йола лардаш кийчъяьр 1972 шера Москвех 1974 шера Владивостокев. Вагьда, барт баьчул тIехьагIа цу гIулакха дукъала американски олгIонгахьари дукха искусственни дуьхьалеваш оттайр, хIаьта уж дIахкар дунен халкъаша дIа а дех.

ХIанз Советски Союзо чIоагIа низ тIабахийтар бахьан долаш стратегически герa доалув оттадара (ОСВ-2) хьакъехьара советско - американски переговораш гаргарча хана толаме чакхъахара йола реальни торонаш хьахийнай. Ниутта хьаккайкадир из, - масала, укх деношка Атланте къамаьл деш США президента Дж. Картера а.

Цунца цхьана президента США сенатага дIакайтанза даргдоацаш лаьрхIар, нагахьа санна ОСВ-2 хьакъехьа хургдолча договоре цо ратификаци йой ВIашагIкхийттача Штатий сий по лох дергда дунен тIа йоккхагIьярех йолча кия державана юкъе машар тIехь дIа-юха леладеча гIуланкхашта чIоагIа хIама а тохаргьа, аьнна.

ДукхагIа бола американаш чIоагIа лоаш ба ОСВ-2 хьакъехьара переговораш сихха чакхйоалар. Дерригача дунен тIарча беррыгача дика уйлаш йолча халаца цхьана уж чIоагIа раьза ба Советски паччахьалкхен кулгалхочо СССР цхьана гIулакхаш лeладеш цIенача наьхьаца партнер хилеи гIерташ хилара хьакъехьа ше авторитет йолаш а чIоагIа а дьча заявленеца гера Iоаделга соцадайтарах советско-американски гIулакхаш берате дегIадоаладари духьаларчарца кIалхара кIийле толхаль хилара.

ОСВ-2 хьакъехьара соглашени сенате сихагIа чIоагIъяран ратификаци ярах тIаьхьсхаш къамаьл даьд гера дIадаиккхарен гераa тIахьожам лоаттаIарен агентства директор хиннача П. Уорнка. Цо белгалдаьккхад «хIанзарча хана керттера дарех декхар — ядерни тIом ца хулийтага — кхочашдеча боккха гIа баьккхар» хиннa дIаотта доагIаш да из аьнна.

«Тайм» яхача журнала хаттараштa шоа луш Л. И. Брежнева даьча къамаьлах кийса уйлаш йолча американцашта гу валаро ше хьалхаш ка оттадаь декхараш сихагIа кхочашдара кхы тIа практически де дезарий къьыта а кийса а перспектива.

ГIУЛАКХ ДIАДАХЬАРА ЙОЛА ДЕНАЛЕ ПРОГРАММА

Танзане столице Дар-эс-Саламе укх кIирагIа хилар африкански цхьоагIон Организаце мукъале лакхара Комитета аргIанара сесси. Цо дийцар Къулбехьен Африке колониализмаи расизмаи кхувручех юкъедесараш дIадахара тIехьа лоаттабеча къовсама лоархIамех актуальни дешаш.

Империализма, расизма, реакце низаша еча маневраша оттадьча халача хьалашка чакхъьлар сесси. Шоай бIеха уйлаш кхоачашье а лерхIаш африкански халкъашта континентерча Iалама рузкъашта дIаво эксплуатаци е гIерт уж.

Малхбузехьарча державай духхьал агент а бартахо а хинна латт цига Къулбехьен Африка халкъий накъадари хиша ца Iеш, машара кхеране а йола Преторе расистски режим. НАТО-е ноанъостал а дешиий тIема низ тIатеIIа совбоаккхаш, ядерни герaa тIаххача гIертараш а из.

Африкерча къаман нортмукъален низий толамаш башха къоабалдеш бац шоай шовинистически, гегемонистски хьашташ, бIеха уйлаш кхоачаш а еш Африка дунен халкъашта юкъера цIенхаштта чоалхане моттиг хилар чIоагIа лоаш бола пекински кулгалхой а. Пекински кулгалхой империализмах, неоколониализмах расизмах дIакхийттаб, хIаьта цунна тешал деш да Преторен Солсберен расистски режимашца барта а йолаш реакционни раскольнически группировкаш Пекино хьалоацаш хилар хьаьнахь доладешоа дукха баьздаретм.

Дар-эс-Саламе вIашагIкхийттача хана 20 совгIча африкански шоай лоIамета паччахьалкхенийн къамий нортмукъален боламийн кемалаша чIоагIа юхатехар империализман цун халкхахойн тийша болх. Шоаш къамаьлаш деш цар белгалдаькхар малхбузерча державаш гIо деш ца хилча Iаьдал бе доададе расистски режимашта могаргдоаццалга. Цу державаша, аьлар Танзане къаман образоване министра Н. Кухаига, халлоац закокгIа йоаца Смита режим, цуна экономически тIеман ноакъостал даь ца Iеш, паргIатон шоай лоIаме хилари бахьан долаш халкъа болам тоIабеча юкъарчал доацаш дахьа лувц. ХIанз укх сахьате наьха цIий Iоухийтача Солсбери режима гIулакх деш ЮАР-ера, США-ра, Португалера, Францера, Малхбузен Германера, хIаьта ниутта Чилера, Израилера, кхыча мехкашкара оттабаь 13 эзарнеа кIезигагIа боацаш наемникаш ба.

Африкански цхьоагIон Организаце мукъале лакхара Комитето ше тIакйцача решенешца хьахьенкар шоай лаьттан дай хилара шоай халкъашта бокъо лакхара тIехьа садехка къовсам лоаттабеча Зимбабве патриотически фронтаца, къулбехьен-малхбузен Африка халкъе организацеца (СВАПО), ЮАР патриоташца ший солидарность хилар. Дар-эс-Саламе хиннача сесси дакъа доацаш хиннараше хьадда юватехар малхбузерча неоколонизаторийн цар халхархойн маневраш, хIаьта къовсам лоаттабеш дола Къулбехьен Африкера халкъаш хьаллацара гIулакх дIадахьара йола денале программа кийчъяра доккха дакъа юкъе а дилар.

ИРАНЕРЧА СОБЫТЕШ КХОХКАМ

Иранера событеш дегIадахаро цу къаьнача мехкий историена керда хIамаш юкъедоладир. 16 январе шах къайлагIа, ведда водар санна Иранера дIаваха, хIаьта цIаьарчоа Египта президент Садат волча сецав из. Мехкара шах дIавахарца Ирана къаман - демократически болама дIаьо йодача хина да дерхIарам — монархи дIа а яьнна Иранах республика ерга - чакхдаккхара бола лоархIаме ботало аьнна кхийд.

Шах ваьдера дерригa халкъ гIаддигад. Тегеране гулбеннача дукхача нaха пьедестала тIара Iоккхейсай шахен цун даьй массехи статуй. Каспийски форда йистерча Пехлеви яхача портови городе бахача наха лаьрхIад шоай городех къаьнара Энзели яха цIи юхатиала.

«Вашингтон пост» яхача американски газета корреспондента шах «мехкара дIавахар дахи ведда лела» ала гIерташ хоам а беш, белгалдоаккх цунна хьашт долча кхерам тIаотта тарлуш хилар, алхха къелагара дIанел никхар, яхаш. «Пехлеви династи йолаш даьккхача 53 шера, — яхду корреспондента, — шахо шийна доккха рузкъа Iоадаьд, массехк миллиард доллар мах болаш, хIаьта ирански экономисташа даьча лоархIамех шахсие дезала дерригa рузкъа 20 миллиард доллар кулача астрономически цифрашка кхоачаш да».

Ирански халкъаьн паччахьалкхен машахь бахкаш кхидаб иранскии монархена чулаьттареш а. Ирана центральни банка болхлоша дахача лоархIамех дIахьахча хана цIи хаза хиннача 144 ирански деталло алкха тIехьарча хана кхыча мехкашкарча банкашкарча шоай счеташка дIадахийтад 2,4 миллиард доллар.

Паччахьалкхен масштабе вIашагIьеллача цу коррупцен хьахинкар — Ирана халкъах болча дукхача нахага кхача бокхха къел. Цу гIуланкхана вораагIбаьха низ лоацаш бола цхьаьнха хIама доацаш беса нах улицашка арбоала безача эттаб. шоаш а гоаме йола режимна дукъаларча къовсаме кхотабаьб. Дикача кхоаненга логдоахаш хиларо дегеш айду цар, режиме гуччаьха духьаьоттa ца йоалийт, каратайн илорчеха гебегIехи на а империи.

Хьалхара да лаьрхIар — шах кхехаьр, оппозиционни тайп - тайпара элементаш вIашагI а кхийтта кхочашдаьд. Вагьда, хIаьта а мехкара хьал чоалхане долаш дус. Шах дIаводаш Иране вIашагIъеллаяр регентски совет, монарха функцеш кхоачашъелга цунна дIагIа а дила. Шахски режима чIоагIаме лоархIам долча эскарашра бувцамаш Iаламдара совета юкъеихкам генеральни штаба начальник генерал Карабаги. Правительстваша верте латт ВIашагIкхийттача Штаташа хьаллоацаш а, бакъда, оппозиция кхин хьадаш дукъал йолаш а вола доаш оттабаь Бахтияр.

ЦIаьарчоа ше йоаша ала а сатийса Iеш ца ирански революции. Гуччаьха хIама тувсаш аьнна тIемаца переворот еръа ялл кхерам тIатувс ца. Белам ба араьхара Iоткъаш а, эггара хьалла ВIашагIкхийттача Штатий олгIонгахьара а болаш. Бакъдар аьлча, тIехьарча ше хиача пресс-конференце США президента аьнна, «цу событеша вайи яра йола США торонаш геттара кIезига я», хIаьта е шах совеитникашта а, е йоккхача тIа малой потенциала а, е полицeна а, е кхыча хьаьнта а мегадац Иране йорадмах тахлари нах гIоттери дIадахха», аьнна.

Г. ШИШКИН, (ТАСС).

США—КНР: ХЬАНГАХЬА ОЗАШ Я ЧОТ?

Ниутта, дIадаьнна кIиранахь хулаш латт ВIашагIкхийттача Штатийца КНР формально лоархIаш на хилиро дукха проблемаш хьалхаьша уттаьь Китай американцаша ца лаьрхIа 29 шера лоархIаш болаш йола юкъ. КIезигагIа хургйолга-теш уж хIама — хьагойтаргда хана.

Президента Дж. Картера послание Л. И. Брежнева денача цоа тIа белгалдоах, шиъ суверенни паччахьалкхена юкъе хила езаш йола отношенеш оттар духьале тоха хIама доацаш гIулакх да яхаш. Советски Союза дийла а хиннай, хIанз а я цу тайпара отношенеш хьаллацаш. Кхы дош да — малагIа кIийлен тIа хьахул [illegible] [illegible], фу [illegible] де лерхIар.

МалагIа да КIай цIа Пекин ларгIа йоадалара бахьан? Дерригa а [illegible], Потомаке [illegible] [illegible] беза, Чжунаньхай [illegible] «чIоагIа товса а [illegible]» лаьттехьарча [illegible] хьа — социалистически содружества, дунен дерригачa демократически низий хьалтaшта гаьна а [illegible], коммунизмаш антисоветизман кIийлен тIа империалистически державашта [illegible] белгалdоаш [illegible] я ба лаьрсе. Нагахьа санна хьалха [illegible] «[illegible] полисе болча дунен» [illegible] це [illegible] тIа [illegible] дегIаунжехкаш, тIаьхьагIа дегIайьккха капиталистически державашца а «[illegible] дунен», вешта аьлча, СССР-ан США-неи духьал латтара [illegible] гIерташ хилабал, тешаш тIаьхьа Малхбузе «Советски Союза духьалерча къоволш эггаре шерагIа йола бIарзий цхьа фронт» оалаш ер шера.

Хеталуш да, хьаз [illegible] доацаш дац, США-е КНР-ца дипломатически отношенеш духьала Китай дунен [illegible] тIема гIулакхашта эггара [illegible], хIаьта [illegible] кулгалхой [illegible] ерригача континенташ тIа «сатем боабе гIерташ» [illegible] хана оттадр. Социализма, къамий-мукъален болама, кхоллам кIаьдбаларa дукъала Пекино леладу [illegible] [illegible] арахьаре политически гIулакхаш. дIадаьа [illegible] КНР-а США президента [illegible] [illegible] помощника З. Бжезинский духьал [illegible], империалисте стратегически [illegible] хьашт [illegible] да.

КНР-ца дипломатически отношенеш оттарах [illegible] документа анализ еш, «Нью-Йорк таймс» яхача американски газета язъора, США-цар гIулакхаш сиздара Тайванах долча [illegible] [illegible] Пекина яхаш. Цунца [illegible] США президента помощника З. Бжезинский лерхIачох, гIайре низаца [illegible] «стрела-тIема» кIезигагIа [illegible] йолаш хIама да».

Отношенешта нормализация ярах йола решения тIаьххе массехк де шера ца делаьна я ер Пентагона [illegible] националистически Китайна американски гера лоттадарех решение [illegible] хилар дIахкайкадича. Юсцар а дукхача хана йола пхе шера (1979 шерагара 1983 шерага кхаччалца) лаьрхIа программа. Цу юкъа 625 миллион доллара мах герa лургда ВIашагIкхийттача Штатаща. «Нью-Йорк таймс» яхача тайпара, Пекина тIехьара а юхакъар Вашингтонаи Тайбэйнех ни юкъарча цхьана оборона лелара хьакъехьарча договоре хо чакхъаьдга а Тайвань американски гера лоттадара йиша. Газета лерхIачох, «[illegible] я Пекина аьча уступкий эггара [illegible]».

Вашингтонаи Пекинаи юкъе дипломатически отношенеш оттар халкъаша бейзах на хеташ [illegible] [illegible] йолаш хIама [illegible], хIанз [illegible], цо эггара лаьмехьарда официальни боараме чIоагIъэ этта доацаш [illegible] дукха гIуланкхаш хилар бахьан долаш кхыча паччахьалкхений хьаштагIа духьалъераль [illegible] теслуш йола американо - китайски альянс. США-на дегIала йоаш. Пекин [illegible] минимум - программа тIара — дунен тIа керттерча тIема державаш боареге кхоачаш Китай [illegible] гIулакхаш тоадар.

Дерригa а лайча, «китайски [illegible]» тIехьашна эггара хьалха догдоахаш да Вашингтона дипломатически отношенеш оттаро Малхбузе гIазага, кредиташа, экономически гIоаца кхачара торонаш шерьа а чIоагIъе а йиш хилийтарга, вешта аьлча, шиЙ юкъах йола программа-максимум ца тешаш кхочашъе аьттув баларга.

И. ГЕОРГИЕВ,
А. ВОСТРИК.
(АПН).

ность хадданза дакхьара хьалхара, мехкарча къахьегача адамий, ерригача социальни группай, дерригача къамийн народностийн хьашташ ма-мотта бахьахьагIех кийсагIен хьаллоаттадара хьалхара паччахьалкхен органий, учреждений, кулгалдеча гIулакхаш тIарча наьха бекхтохкам.

Хержа вокалаш болаш йолча демократеца цхьана вай мехка шерра дегIаяь юкъарчал доацаш йола демократи а — паччахьалкхен гIулакхаш къестадеча хана халкъа лоIам цу метте кхочашбар. Социалистически паччахьалкхена уж формаш вIашагIъювзара бериате идея В. И. Ленина хийчъаь хиннай. «Хилазза дартдоацаш да, — яьхад цо, — демократе хьесапера шиъ-ла хинна ца Iеш, паччахьалкхена деш дола дерригa доал лохера дена. Наха шоаш вIашгIехьдоаккхилга а, вахаро хIара гIа мел боаккхача цар дазза дахьа лоацилга, доал деча юкъе цар шоай хьинар хьагойтилга» (т. 31, оагI. 288). Юкъарчал доацаш йола демократи — из я СССР кердача Конституце тIа чIоагIъяь референдум а, дукха ха хьалхагIа дензь практикана юкъедена паччахьалкхен вахара лоархIамегIара дешаш дерригача халкъо дувцилга а. Цхьа бахьан доацаш дац СССР Лакхехьарча Совете аргIанарча хоржамашта кийчо еча хана къахьегамех общественно-политически хьинар айдале, дегаш чIоагIа гIоадаьле хулаш хилар. Халкъе депутаталла хоржа кандидаташ уттабар, хоржаддой наказаш вIаштIехьдахар, кхьдараш — из кхоачашъеш йола советски демократи я я, из аргаькхех тоаярга бодача наькъагIа бахьикха керда гIа а ба.

Хержа вокалаш болаш юкъарчал доацаш йолча демократе советски политически системе шоайла вIаши хьал а юз йIаьхий а ю: дукхагIа йолча хана уж формаш цаI шоллагIчунга йоалаш а хул. Масала, Советашка хоржамаш дар юкъарчал доацаш йола демократи я, хIаьта царех хьахур кийнлаш хоржача демократега уж доалаш хилар: юханехьара процесс йолаш моттиг кийсу, масала, депутат юхавахккха хана.

Паччахьалкхена доал деча, общества вахара лоархIамегIара дешаш къестадеча юкъе адамаша тIа-тIа шерагIа дакъа лацар — ниутта ба социалистически демократе керттера чулоацам, ниутта ба парте XXIV-чеи XXV-чеи съездий решенешка белгалбаь кердача Советски Конституце тIа чIоагIбаьн бола политически низь. Вай паччахьалкхен обществон дегIадахара диалектика, белгалдаьккхад ноакъоста Л. И. Брежнева, «социалистически паччахьалкхе дегIаргeн аргаьнна тоаяларгeн хьежа миллионаш болча гражданаша Iаьдала органий балха юкъе, халкъа тIахьожам лоаттабеча, производствах распределенех кулгалдеча, социальни культурни политике, правосуди чакхйоаккхача тIехь-тIехьа хьинарегIа дакъа лоацеш хиларех латт. Лоацца аьлча, социалистически демократи дегIаярца вай паччахьалкхел кIезиг-кIезига доалаш коммунистически общественни самоуправлене доаз». ТIаккха цу процесса ларда хул дерригача халкъа юкъара паччахьалкхен органашка тоаярех.

Паччахьалкхено общество дегIаахара процессашта воздействе ергйола лоархIаме рычаг я СССР-ей союзни республикайн Конституцешa, законодательства. Лардаша, законаша, кхыча правови акташа хьаь бIарча шиЙ система а йолаш йола социалистически право. Законодательства тIеш Советски паччахьалкхен органий, эггара хьалха Советий — юртайчаргара аьнна СССР Лакхехьарча Советага кхаччалца) боарам уттабеча кхыча гIулакхашкех хьахьокх общественни вахара керда процессаш авленех. Вайна къаьстта лоархIаме ба, М. И. Калинина аьхача тайпара, «вIаштIехьаьльна отношенеш дIачIоагIъе санна, ниутта законодатель шийна хоашнехьа а вIаштIехьдаха гIерташ дола вIаши юкъера гIулакхаш дIатетта, хьалхьеде, кхы вIалла хIама деце хьахалара гIо де а низ кхоачаш бола творчески лоархIам, хIаьта дукха латт законодательства творчески лоархIама маIае в» (Статьяши къамаьлаши. М., 1936, оагI. 80). Цудухьа ниутта хана а лоархIаме да права йиза кхоачашъяр, советски закона лоархIами авторитета хадданза лакхъяр.

Прaва, законо, общественни вахар, гражданийн цар объединенеш гIулакхаш мийс а деш, ниутта чIоагIа кхетам луш йола идейни вахилим а ю. Паччахьалкхе, Ф. Энгельса яхачох, материальни низа гера хинна ца Iеш, «общества эггара хьалхара идеологически низ а ба» (хьажа К. Марксеи Ф. Энгельсеи Соч. 21 тома 311 оагIо тIа). Дерригача халкъа юкъарча Советски паччахьалкхена вахара лоархIам болаш да оаха образований кхетамаш балара гIулакх, адамий синхетами организованность хадданза лакхъяр, керда тайпа, массе оагIорахьара дегIаена синвIаштIехьа а вахиш хьалакхевар.

Тоаенача социализма политически системa дегIайоахаяр хьалхашка латта декхар кхоачашдара тIадерзадар, из Iалмаш лардa тIа бахьар. Советски паччахьалкхе халкъа юкъара хилара хьисай тIаьхьтIехьа бокъоша ше ма-дарра хьагуйчадахар КПСС-агарча кулгалдарa даькъо Iалашдеш да. Общество дегIайоагIача кердача этапе дерригача советски халкъа политически авангард а хинна дIаэттай из, ше хьаьннача оалаега дийлача болхлой класса парти ше йолчча йиса а юсаш. «Цунгара дакъа кхы а бехктоххаметIа хиннад, — белгалдаьккхад КПСС XXV съезде, — йоккхагIа хиннай мехка дерригача чурча вахаран цун арахьарча политиканен лостам луш цо еча воздействе масштабеш». Халкъа юкъарча паччахьалкхенах бола хьехам кийчбар, уж новаторски идеш СССР кердача Керттерча Закона тIа яхар — КПСС-а, цун ленински Центральни Комитета карагIдаьна доккха хIама.

Коммунистически парти верте латт халкъа юкъара паччахьалкхе дIахо чIоагIъярах эргайоахам тоаярах беча балха, цо гIо ду социалистически демократи хаддаза дегIаахара, наькъа къахьегамен общественно-политически хьинар айдара, цар социально-исторически творчество хьийоаржара. Паччахьалкхен марксистско-ленински теори дIахо дIахьалха а йоахаш, тоенна социалистически общество хьальярен эргайоахам тоарен опыт вIашагIа а етташ, КПСС-о Iалмаш наькъаца белгалъь советски халкъ вай сийлахь-боккхача мехка къахьегамхой, ерригача классийн социальни группай, дерригача къамий а народностий а вIашагIтехача низаца коммунизм хьалъяра наькъагIа дитара перспективаш.

Д. ЗЛОТОПОЛЬСКИЙ,
Московски университета профессор (1979 шера 9-ча январе «Правда» газета).

Намибе халкъо хьалхьаш шоай мехка паргIатон йорт ... лакхара тIехьа къулбехьен-африкански оккупанташта духьал тIом беш къовсам лоаттабеш бола	къулбехьен-малхбузен Африка халкъе организаце (СВАПО) патриоташ. Демонстрацешкен митингашкен даькъалоацараш вIIаьзан кхайкаенах духьала ба	ЮАР расисташа чоа «хорлаькхашта». СУРТА ТIА: Вашингтоне бахача наьха СВАПО-гIерча солидарность митинг. АП—ТАСС сурт.

КХЕТАМ БАЛАРА — ХІАРА ДЕННА ТЕРКО

Школа, къонача тІехьенна кхетам лулгеи дешар хьехилгеи массаза а вай парте теркама юкъмоттиге лаьттад. Халкъа образоване даькъера парте XXV съезда решенеш кхочаш а еш, тха интерната педагогически коллективо тІагІертта керда эффективни некъаш лех дешархошта дешара-кхетама, къахьегам Іомабарен безабалийтарен, профессена уйла тІаерзаяра процесс эргалыкха тоаяра.

ЛоархІамо дешар кхочашдеча — хьалхкуаш йолуш тІехье кхея къахьегеи Іомаета — оаха чакхдаха деза гІулакхаш ткъона довзийташ бола хьалда хьехам а хинна дІаэттад ткъона школе общеобразовательни кийчо а дешархой къахьега Іомабарна кхетам балари эргадаькха тоадергдола накъаш а къайга белгалдаькха ухх тІеххьарча хавара партен правительствен сацамаш.

№ 13 йолча школо-интернато дешархошта кхетам балара чакхдоахача гІулакхашна ухх тІеххьарча шерашка «Дешархошта кхетам дикагІа лулга» спрдаь практикана юкъедоаладарца дуккадена дикача оагІорахьа белггалара хувцамаш хинад. Дешархошта кхетам балара гІулакх дукхагІа къоабалдеш цхьатарра тІаийтад воспитателаша, классни кулгалхоша, дезалаше, общественносто, хьалдагІа лелаю школерча кхетама балла планировании.

Нравственни кхетам балар массаза а ерригача дешара-кхетама процесса тІум хиннай, йолаш а я. Нравственни кхетам балара керттера оамалаш коммунизм хьальира моральни кодексагара хьайоагІаш я, царца белгалдоал сага дерригa сибат: идейность, патриотизм, интернационализм, къахьегам дукха безар, моральни цІеналл, и. кх. дІ. Нравственни кхетам дуча къаьстта лоархІаме да долаш долча хІамашцара, къахьегамцара, дуне доезарцара дешерхочун гІулакхаш.

Къахьегамца кхетам балари профессена уйла тІаерзаяри — школа эггара лоархІамегІарча декхарех цаІ. Тха школе-интерната из декхар кхоачашдарга долча лоархІамегІара некъаш да школа материальни база кийчьара гІулакх дикка тоаделга, лакхерча классашкара дешархой беркатеча къахьегама тІаберзабар, къаьстта а каникулаш йолча хана.

Къахьегамца кхетам балара беча балха тІа комсомольций лоархІам дикка лакхбенняб. Из да комсомольски организаце секретара Карасева Людмилана карагІдаьнна хІама. Оаха чІоагІа лоархІаш бу профессена дешархой уйла тІаерзаяран уж къахьега Іомабаран школо беча балха, хІана аьлча вай хана сиха дегІаух промышленности юртбоахама производствон цар эффективность, технически кийчо, цул совгІа, мехка эш чІоагІа квалифицированни болх лой кадраш. Профессена дешархой уйла тІаерзаяра дешаш тха интернате классе боацаш беча балха тІа лелабаь ца Іеш, хІара хьехархочо беча дешар хьехара балха тІа а леладу (экскурсеш яй трикотажни фабрике, «Электроинструмент» яхача заводе, изложенеш сочиненеш язъю цІи хезача къахьегамхоех-мехкахоех).

Хаддамза дешархой уйла профессена тІаерзаяра болх бу 10-ча класса классни кулгалхочо Л. И. Карпенкос. Классе каст-каста боагІаш хьалший бе милице, прокуратура балхахой, заводера балхлой, царца вІашагІбетталаро лакхъю тайп-тайпарча профессех йола дешархой знанеш. Профессеш харжара хетаь сакъердаме сайре я хІаца кийчъеш.

Тха школа балха лардий лард я идейно-политически кхетам балар. Из болх эргабыкха тоабара йола торонаш боаран боацаш дукха я. Цу даькъе хІанз эггара хьалхара декхар да комсомола XVIII съезда материалаш тха школе дІайовзийтари Іомадари. СССР Конституци, «ЗІамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яха Л. И. Брежнева книжкаш кІоаргга Іомадар. Из болх лелабу оаха классе — урокашка, классе боацаш а школа боацаш а беча балха ерригача дикагІа мел йолча формашцеи методашцеи.

Дукха ха йоацаш партийни организацеи «Подвиг» яхача клубои (кулгалхо З. Х. Кодзоев) кийча а яь чакхъяьккхар «ЗІамига лаьтта», «Целина», «Юхадийндалар» яхача Л. И. Брежнева книжкашта хетаь читательски конференци. «Нагахьа санна юккъерча дентара тІеххьарча дента кхачанце тІемах чакхваьннача Іа нагІаргІа вывод яьй, аьнна тахан сейга хаьттача, аз жоп лургдар: кхы цІаннa а хила безаш бац аз». Дер чу дувцаш долча Леонид Ильич Брежнева цу дешаша хьийлар парторганизаце секретара денаде керда гІулакхаш нарагІдувлара тІаьхехача книжкашта хетаь конференция. Конференце балха бар тІема шерашкара нах, Іалаьмате дониха дуьх — Дай-мехка кхела хьалхара бехктонхам шоай кІаи тІа лаьца хиина нах. Уж — ЗІамигача лаьттан тІа баьча тІем тІа дакъа лаьца Г. У. Балиев, тІема ветеранаш Т. Х. Мальсагов, М. А. Озиев. Цига хьийхавар КПСС Назрани райкома секретарь А. М. Тутаев. ЛадугІа дог доагІаш дар школа-интерната коммунисташа, комсомольцаша даь къамаьлаш.

Гулбеннарий тернам чІоагІа тІаьзар Балаева даьча къамаьло. ЧІоагІа дог тохаденна а волаш, юха а тІема наькъашка гІолла чакхваьнча санна, дийшар Гиркхан Цокхоевича «ЗІамига лаьтта» яха книжка. Къамаьл даь ваьннaчул тІехьагІа цІи тІатеха тІагІолла даь йоазув а долеш сахьат делар цунна совгІата.

Зале гулбеннача ветеранашна моарашал дала баьхкар пионераш.

Ерригача конференце къаьстта белгалдоалаш дар Новороссийска юкхе баь тІом бІаргабайначоа, цига даькъа лаьцачоа, цу къовсама лостам тийнача политболхахочоа, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Леонид Ильич Брежнева яьха барха оал оаха Кавказ кІал цайтара денале гІулакх карагІдаьннача тІемахошта, — йоах партийни организаце секретара, — хІаьта мах баь вартвоацаш чІоагІа лоархІаме доле уж дагадоагІараш шийй къонахчалла хьахийтача цар автора къаьстта я».

Общественно-политически кхетам балара даькъе боккхача лоархІаме я коллектива, пайдана да хІара дешархо общественно-политически балла, дешархой самоуправлене гІулакхашта юкъеозар.

Тха школе-интернате болх беш я общественни учком. Цунна керте латт 10-ча классера дешархо Гапархоева Радимхан. Дешархоша кулгалдеш йолча ерригача комиссеша лерттІа бу болх. Дешархошта цар балхах дола хІамаш хов хан-ханналца арадувлача «Голос ученика» яхача пенгазета тІара.

Идейно-нравственни кхетам балара йоаккхий торонаш йолаш я дика вІаштІехьа яьхаи боккъонца кийчъяьи йола дискуссеш. Цар торо кулийт къаьст-къаьстача проблемай маІана кІоаргагІен цІенхаштагІен духтІабовла. Лакхерча классашкарча дешархошта къаьстта чІоагІа хьашт долаш хул «тахханара революционность» яхача темах йола дискуссеш.

Идейно-нравственни кхетам баларах дола къамаьл — из тха балха тІа эггара керттерчох лоархІамечох дола къамаьл да.

Ленински зачете дакъа лоацаш йолча тха комсомольски организаце тІагІертта болх бу уроке юкъ знанеш лакхерча классашкарча хІара дешархочунга шеръяйтарех наийтара кхы тІа а Іоакийтарах. Дешархошта В. И. Ленина вахарерчех тІулакхашцарчех масалашца, советски халкъа революционни, тІема, къахьегама традицешца кхетам лу комсомольцаша. Тематически сайренаш яьй школе: «Халкъа партии цаІаш да», «Вай партгІата Дай-мохк хестабу оаха», «Гражданин хила декхарийла ва»; лакхерча классашкарча дешархой конференцеш яьй: «ЛергІолца коммунизма идеяш кхтъювларах гу вайна воай мехка кхоаке», «Сийлахь-воккхача Ленина сийрдабьккхаб вайна никъ».

1979-гІа шу — Дунен халкъашта юкъера бера шу. Цу денна хетаь яр тхо долча хинна «Машар — планетерча берашта» яха митинг-линейка (Л. Х. Гойтоева дагадоагІараш), «Миша йолаш юхе йистай вай планета берашта» яха сайре (М. А. Кантемирова дагадоагІараш).

ХьатІаккхувча воахала хьалхашна боккха бехктокхам латт вайна массанена а хьалхашка. Вай кхебаьраш 21-ча бІаьшеренна накъагІоргба. 21-ча бІаьшерене бахаш болх беш хургба уж. Цудухьа тахан ткъоа эггара дукхагІа дагадоалар, кхеко йоацаш, уж йоккхийча знанешца кийчбар, школах йола дика уйла царна дег чу йоссар да.

Л. АУШЕВА.

г. Назранерча № 13 йолча школа-интерната директора кхетама балах йола заместитель.

МОСКВА. 1979 керда шу хьатІаккхоачача хана «Москвич-21406» яхача автомобила паччахьалкхен дикала Знак енай.

Кердача модификацеи йола автомобиль АЗЛК арахецаш я. Из цул хьалхагІа хинначул тоалащагІа я, цу тІа латт А-76 яха бензин доагадеш йола дефорсированни двигатель.

Моторесурс 140 эзар километрагара 150 эзаренга кхоачаьб. Машина дикагІа лечкъ луш я. Из даьд кузов лакхьар бахьан долаш. ХІанз «Москвич-21406» юрташна лелае аттагІа хургья.

СУРТА ТІА: паччахьалкхен дикала Знак енна «Москвич-21406» яха автомобиль. Арахецалехьа автомобилага хьожаш боахк механо-сборочни балхий отделене мастер С. Б. Салова еш слесарь И. И. Феоктистов.

В. ХУХЛАЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

ПРИМОРСКИ КРАЕ БЕХ

Приморски края шерра аренаш дІалаьца уля Уссурийски тайга. Цу тайга юкъметте яда — Дальнереченски, Красноармейски, Пожарски районаш. Тайга аренаша, хозача гуанаша, лоамаи хиний атагІенаша, Іалаьмате дукхача тайпаех йолча баьцовгІашеи оакхарашеи тІаоо хІаране бІарг, цецвоаккх цу моттигий хозало, цуна мІаллхарча рузкъаша, хьуналша, долхача хиша. Укхаза я сага кулг ца кхетаж йола Іалама мишІингаш. Тайге вІаши уллув урагІдаха латт кедра, лиственница, дийхка, амурски бархата хенаш, укхаза да Іалаьмате дукха оагІоний вараш дакха хьайбаш. Большая Уссурка яхача хи чу кувкха да ткъаьрий.

Амма дуккъал уж хІамаш хинна Іац цу районашта нах тІаувзараш. Тахан цу районашка сиха дегІаухаш латт горнорудни хьу кийчъяран промышленность, лакхлу юрта боахама лоархІам, шерлуш латт промыслаш, хьалтеш латт йоккхий гІишлош.

Ше морг кхы доацача Іалам, дикача климато, цу моттигашкара Іалама рузкъаш карадерзодара лоаттабеча къонсама романтико тІаувз цу районашта дукха нах: хьу кийчъераш, дошув доахараш, геологаш, горнякаш, гІишлонхой, мелиораторах, кхаш лeлaдераш, хьайбаш лeлaдераш, трактористаш, шофераш, халкъа боахама кхыча доакъой специалисташ, культура балхахой.

Цар къахьегамо тІеххьарча хана хийцад цу районий сибат. Цига хьахиннай керда нах баха моттигаш, болх бе йолаеннай «Тернистый» яха рудник, «Майский», «Глубинный» сала хьу кийчъю пункташ, кхыйраш санна йола дукха промышленни объекташ.

Промышленностаца цхьана дегІабоагІа укхаза юрта боахам а.

Вальцадаараш дІадерен царна гІулакх дарен балхаш механизаци яро торо хилийтай шерре-шера йохка мараш, помидораш, кабуц, бетта дуа хорсамаш, кхыдола баьцадаараш дукхагІа хилийта.

Шерагара шерага дукхагІа хул паччахьалкхенга дохка ялаташ, крупай культураш, дулх, шура, моз, оакхарий цІерий.

ТІеххьарча шерашка вай мехка тайп-тайпарча мичІенгашкара дукха нах бахаб Приморски крае баха. Царна юкъе ба Къилбаседа-ХІирий, Черский-Балкхарой, Нохч-ГІалгІай республикашкара нах а.

Керда баха баьхача наха дешара, культурно салаІара эша хьалаш Іалашдадь: царна чубаха квартираш ениай, совхозашка школаш, клубаш, библиотекаш, больницаш, медицински пункташ, берий бешамаш яслеш, магазинаш, столоваш, быта цІенош е товении пункташ я.

Иштта кхы цига баха баьхача наха. Масала, Приморски краерча Красноармейски района «Рощинский» совхозерча Н. Агейшивас яздувь: «Гаьнарча Малхбоале даха 1978 шера апрель бетта даьхад сон са мара. Укхаза тхо кхаьле Кавказе даьхад тхо. Юрта боахамца гІулакх хинна а дацар. Амма оаха хьарна хІар цига болх бе, хІана аьлча, керттердар дар тха юрта моллагІа цхьа юртбоахама професси Іомае-м гІо дергдар опыт йолча наха. Иштта хила а хилар. Геттара дика тІайцар тхо. Цу сахьате елар шин дІа а долаш йола квартира. Коа коартолаш, кабуц, нарсаш, помидораш, хохаш, бетта дуа хорсамаш, кхы хІамаш дІае беш а. Сиха хьожадир тхо балхаш тІа а. Со шуравари ферме доярка болх бе яхар, мар — доахнига хьажа. Дукха ха йоае ена эзар керда профессе караерзаяра, ферма хьайбаш лeлaдераша гІо дир, чехкка кхетадир тхоай профессех... Аллаеш дика да тха. Лоаца аьлча, болх бе а даха а торо хиннай. Ткъона дика хет е моттиг. хІаьта Гаьнарча Малхбоале даха даьхка дага а даьннадац. Сона хетачох, цхьаькха укхаза ваха вена сага вала йиш яц дага».

«Новопокровский» совхозерча механизатора В. Шагаева лазду: «Вeрригa баха баьхна нах цу сахьате квартирашка дІанийсбир. Са дезала кхо цІа е долаш дола цІенош хьожадир. ЦІена юкъе я хІамаш дІае беш, кхоа эшаш йола помещенеш я. Пайда кийпаб оаха баха бехача наха законагІа йоагІача льготех а. Масала, геттара дарегІа кийпаб етт, жалгаш, гаьоотий. Вала а хьожадаьд. Сона трактор елар, сесаг отделене учетчица хьожайир. Риза да тхо алапента а: аз бетта 200 сомага кхолуш алапи ац, сесаго — 130 сом. Приморье хила а хинчай вай Іалаьмате боккхача мехиа хоаш хиинг. ХІаьта ткъона мел эшар укхаза долаш а да. ХІаьта вах а ба укхаза-м, дукхагІча даьхье, ерригача гІулакхашна диллача дика — дика къахьегамчой а дика доттагІий а. Лоаца аьлча, укхаза ваха ва дага вар — хьаьккхьачча дага варгвац. Цунах дош лу аз».

Цу тайпара писмош дукха ух тхога баха баьхараша, амма цар чулоацам цаІ ба. Веррагаш а раьза ба уж Приморьерча вахара а хьалашта а. хІаьта цар массаза а шоай Нохч-ГІалгІайчуча механхошта мога а лу баха шоаш болча дІабоагІийта. Йоакха перспективаш болаш я Дальнереченски, Красноармейски, Пожарски районаш. Укхаза лаьттан чe йІаьхий я, дукха я тайп-тайпара оакхалаш, хьуна рузкъаш, хий ресурсаш.

Іалаьмате йоакхий торонаш я районий юрта боахам дегІабоалабара. Ушал йола лаьтташ докъа а дене царех кхаши даьгІенаш яр — иштта да хургдар.

Цунца цхьана районашка чакхдоаккх юртбоахама производствана специализаци ена. Хьалье лаьрхІа а я хьалъеш а латт хьайбаш лeлaдара комплексаш. Керда машинаш юкъейовлаергья кхаш лeлaдеча а фермашка а. Де дезараш дукха материальни финансовни средстваш, къахьегама ресурсаш дІагІоргІола доккхий балхаш да. Хьалхашка латта декхараш кхоачашдара кхоачам болаш къахьегама ресурсаш яц цу районашка.

КПСС XXV съезда тІайийча 1976—1980 шерашка мохк экономически а социально а дегІаахара шерра программа кхоачашъяро дІадех къахьегама ресурсаех пайда эцарга тоадар, хІаьта долче, мехка къаьст-къаьстача районий экономика дегІаахара хьалтацна хьежа территориальни юха ехьа езе къахьегама ресурсаш.

Нохч-ГІалгІайчу тоаькъ демографически хьалаш оттар тернал а деш. хІаьта иштта КПСС XXV съезда решенеш, Баку яхача города Ленина орден дІалара хетаьча торжествашкеи Къилбаседа Кавказа автономии республикай кулгалхоша вІашагІхиийттача Грознен къамаьлаш деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева тайна хьехамаш ларде а лувцаш Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета къахьегама йолча Управлене чакхдоакх 1979 шера республика экономически а социально а дегІаахара планага хьежа юртбоахамера баха нах дезалашца Приморски края боахамашка баха бохийтала.

Укх шера керда баха боагІа нах тІаэца кийчлуш я совхозаш: Дальнереченски районера «Калиновский», «Ореховский», Красноармейски районера «Гончаровский», «Новопокровский», «Рощинский», Пожарски районера «Пожарский» совхоз. Ерригa районаш лоаллaха яда вІашагІ доазув а долаш.

Шоайцига баха балха нах дІахьекаш совхозий дирекцеша, партийни комсомольски организацеи кулгалхоша, цу районий исполнительни комитеташа тешам лу керда баха боагІача ерригача дезалашта вахара а вай Даьхен хьамара къахьегара а ма хьалаш Іалашдергдахьрах.

Приморски крае баха баха раьза болча дезалашта юха декаргдоацаш пособи лу цІен даьна 200 сомаш, хІара дезалхочоа 75 соми лоархІам болаш.

Пособи дІакхоачийт шин хана: 50 процент дІалу дезал баха дІабохийтарашта юкъе хьош хилар боккъонца чІоагІдича, юхедиса дакъа ше чаха дІаваьхача совхоза шийх дезал а тІехьа ваххаш а хаддамза болх беш а шу даьннхача. Ваха дІаводаш шийна а дезала а эцача билеташна додари дезало шийца хьоча шин тонн хиллал йолча хІамашна додари совхоза дирекце хьалу.

Баха баха нах ворхІ шера юртбоахама налогех мукъабут. Дезала чубаха цІенош а, хоа эша помещенеш а, оттабьча боарамагІа йола беш дІае моттиг а лу. ЦІеношна баха дІачубахача дена шин шу даллалца йолча хана квартирех мах баккхац керда ваха веначун дезалгара. Мах боацаш нормагІа доагор лоаттаду, сердалонах мах лоц. Доахан эца ссуда лу 600 сома лоархІам болаш. Из юха лу: паччахьалкхен бюджета средствах 200 сом, совхоза чотах 200 сом, вож юкедусар ваха веначун чотах. Доахан оттанча порядкагІа доакъарцеи даьгІенашцеи Іалашду.

Болхлочуни гІулакхчочуни балха стаж юкъе юкъ ца йолаш лоархІ, нагахьа санна юкъе енна ха ше ваьхачара керда вахар дуллача моттиге кхаччалца беча наькъо лоаца ха тІерадоаккхача беттал тІех ца йоале.

1957 шера 3 мая тІаийцача КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен сацама вІийлен тІа лоархІам бу колхозера совхозе болх бе водача сага балха стажа.

Совхозашка баха бахача трактористий-машинистий алаппена тІакхета кадбаккхаш йийе боккъо дуча специалистах баьча болла стажа юкъе йоа совхозе баха баххалехьа кхыча боахамашка тракторни станци машинистийн болаш баь болх а.

Баха бахаро хьалаш беха болхарешта йолча льготеш дукхагІа ха безам барий из хІама дикха доаза йиш я ше вахача моттиге райисполкома къахьегама йолча уполномоченнега гІолла а, хІаьта иштта къахьегама Управленега гІолла а.

И. ГУБАЕВ,
Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета къахьегама йолча Управлене начальника заместитель.

Вай культура тІехьале

ХЬАЬКЪАЛ ЧУДОЛА ЦІА

Грузе истори легендех йиза да. ДуацарагІа, Кавказа лоамашка Іазап оза хилва бердах дІаийкха Прометей, укхаза бихьаб грекий аргонавташа дошо хьоаеи Колхида (Малхбузера Грузе хилва античн паччахьалкхе) паччахьа кийи кІерам санна хоача Медея безами; укхазе, кавказски форда йистошка, кхийстав кхела мико водав лийина Одиссей.

«Болаш ба» цу гаьнарча хана тепаш: монастыраш, храмаш, замкаш, иштта дІатІийсад а ца хоаш Іо ца легаш дагІа шоай хала уйзара хинача бастионий пенаш, дукхадараш, 1846 шера хьалхача Карл Маркса дІерагІча Грузински ССР Паччахьалкхен библиотеке дада гуржий йоазоний памятникаш.

Іиднахоша лерхІ, картвелаша — шырача хачашка иштта оалаш хиинад шоайх гуржаша — йоазув арадаьккхад вай зама хьа йола а ялалехьа. Амма дІадаьржад из алхха IV бІаьшере. Колхиде цу хана болх беш хиннай риторика лакхера школа. Цун преподавателашеи учениташеи философех, дынах трактаташ язъьяй. Цунна тешал ду Колхиде кхача доазол дехьарча хронисташеи посолашеи — цар шоай литература долча халкъашта юкъе лерхІаш хиннаб гуржий.

Философена, медицинана, боккъона, Кавказен Азен халкъий историена хетадаь ворхІ эзар совгІа кулгаца яздаь древни йоазонаш дада библиотеке. Укхаза да иштта гуржий меттала даьха грекий, сирийски, персиянский, эрмалой, жугатий йоазоний памятникаш а. Дикка хьурмат деш лeладу библиотеко Грузех йола шерра сведенеш луш дола доазол дехьарча путешественникий книжкаш а. Ер я цу изданеех цаІ. Цун авторо итальянца Арканджело Ламберте Колхида Іаламах, цига бахача наьха иравех язду. Книжка арадаьннад 1654 шера Неаполе.

Кхыча мехкашка кхаб гуржий шоаш а. Цар а язвдьд дошошта кхычахьа даийнарех. Иштта арадаьннад 1815 шера (эрсий меттала) «Путешествие в Индию» яха Рафаэль Данибегашвиле книжка. НагІахьа мара го йиш йоаца библиографически хІамаш да кхыча мехкашка гуржаша шерра гІулакхаш лeлaдаь хилар хьагойташ дола кхыйола изданеш а. Из — Николай Чхеклокашвилен Паолина Никифора Ирбахех «Грузино-итальянски лексикон» (1629 шу, Рим), итальянски автора Марио Маджио «Грузинская грамматика» (1670 шу, Рим).

Фонда маькера дакъа да геттара кІезига мара доацача художественни литература гуллам. Къаьстта дукхагІа я XI—XII бІаьшеренний произведенеш. Цу хенарча йоазоний керттера памятник — «Витязь в тигровой шкуре» яха XII-ча бІаьшеран сийлахь-воккхача поэта-гуманиста Шота Руставеле поэма. Цо хестаду безами доттагІали, къонахчал, денал. Поэма художественни пагІоно цецбоах тахан из ешараш.

Уж ерригa маьхера ганзаш лорадр — библиотеке балхаш дерий керттерча декхарех цаІ. Цхьа ха аьлча корка а дийрое кагма лой кхьхат, текст бесайоал, специалисташа оалача бесса «йов». Книжкаши кулгайоазонашкала дукхагІа дахийтара, царех лазар ца кхетийтара, уж дадача моттиге йоагІаш йола температура, боарамагІа тІоедал хулийт.

Тахан библиотекерча книжкай боахамах алаш гуржий да. Уж да хиланей тайп-тайпарча довнъоех дола 13 миллион книжкаш, кулгайоазош, миниатюраш, карташ, ноташ. Шер-шера алсамъоал фондаш керда изданеш, къаьнара книжкаш, манускрипташ тІа а етталуш. Царна юкъе кІезига дац уникальни дараш а. Масала, 1820—1821 шерашка арадийннача «Картули газета» оалаш хиннача эггара хьалхарча гуржий газета экземпляраш, 1709 шера хьайийллача гуржий типографе изданеш. Расшифровка яьчул тІехьагІа лоаттаде дІачуденнад вай заман хьалхарча бІаьшеран полифонически хоралий ноташ — древни Грузе музыкальни культура гаьна.

Нина МАКСАКОВА,
АПН корреспондент.

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

Новкъосто новкъостах

ХЬИНАР ДОЛА САГ

Пхийтта шу гаргга ха я Шамсадов Шахмарза «Октябрьнефть» НГДУ ОРС-а кхачан базе экспедитор волаш. Атта болх бац цунга ба. ДукхагІча хана цІагІа хилац из — вай республике йоацаш йола кхачан продукташ Іалашъяра каст-каста командировке аха воалш ва Шахмарза.

Дуккхаза бІаргабайнав сона, командировкера ха яхачул тІехьагІа базе хьа а кхаьча, ше бена мухь машина тІара Іобоанхаш ва воаллаш. Болхлой хІана бац аьнна хадахетараш ца доахаш, ше декхарийла веце а цу гІулакхах къахкац из.

Хета тарлу, кхы хайра хьаькъал эш а мичаб экспедитора болх аьнна. Цхьабакъда дог а лазаш беш бац атта. ХІаьта иштачарех ва са новкъост. Цунна дика хов маь-хула сихагІа ше кхачан продукташ базе хьаийрах уж болхлой истолаш тІа кхаьчача чаьна дикагІа хургйолга. Цудухьа да цун балха тІа ше ца кховелга. Геттара раьза ва цунна ОРС-а партийни организаце секретарь, № 1 йолча база заведующа Горчханов Ахьмада Махьмад.

Дика болхло хинна ца Іеш общественни балхах къехкаш а вац Шамсадов. Укхаза а халагІдола гІулакх шийна хьатІаийцад цо. Ше санна болча дружинникашца сайрийна города улицаш тІа араволл из хан-ханнахьа. КІезига бац цар кхатеха харцаьа баьнна хийнна нагирхой. Цул совгІа, цо безабалийтарах цу общественни балла юкъебаьхкаб цун цхьанцабола новкъостий. Иштта дружинникий мутІарашка цо юкъезоав В. Асиков, В. Новицкий, кхыбола болхлой.

Иштта хьинар долаш саг ва Шамсадов Шахмарза.

Х. БЕРСАНУКАЕВ,
«Октябрьнефть» НГДУ ОРС-а экспедитор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

23 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — «Де тхьна, наха [illegible] дикагІа». ГДР-ера телефильм.
10.05 — «Кинолюбителий клуб». Йистеьнача — кердадераш.
14.30 — Кердадераш.
14.50 — Социалистически мехкий телевизионни фильмий программа.
15.00 — ДІадахаш [illegible] ансамбль.
16.00 — «Пролетарски [illegible]» яха фабрика. Телевизионни очерк.
16.30 — «Вай беш».
17.00 — Пионерий концерт.
17.40 — «Оаха хьалхе БАМ».
18.00 — «ХІара сурта тІа — [illegible]».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Тха Ленинград». Телевизионни документальни фильм.
19.25 — «Революце сона бокъонаш лелор — халкъий [illegible] гІулакх да». Португальски коммунистически партен Генеральни секретара Алвара Куньяла [illegible].
20.00 — «Вега, сердало телар дуьхьал» яхача телевизионни дукхасерий художественни фильма премьера. Хьалхара серь (Болгари).
21.00 — «Ха».
21.30 — Куба республика культура [illegible] СССР-е [illegible]. Съездий Кремлевски [illegible] передача. Йистеьнача «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачий программа.
8.30 — «Шахматни школа». Веалхорий класс.
9.00 — «СССР Паччахьалкхен Іаьдала органаш». Советски паччахьалкхен бокъоно даьд. 8 класс.
9.10 — ПТУ дешархошта. «Астрономи дозгар».
9.40 — «СССР паччахьалкхен Іаьдала органаш». Советски паччахьалкхен бокъоно даьд. 8 класс (кердадаккхар).
10.10 — Французий мотт. 10 передача.
10.40 — Симфонически оркестр. Музыка 6 класс.
11.10 — ПТУ дешархошта. «Астрономи дозгар» (кердадаккхар).
11.40 — Симфонически оркестр. Музыка 6 класс (кердадаккхар).
12.10 — «Мораль [illegible] шун социальни маІан а».
13.00 — «Шун [illegible] дош [illegible]».
13.30 — «А. Грина [illegible]».
14.15 — Вузе доша балхарашта. Математика.
14.45 — «Алкоголизм». Лора хьехамаш.
15.15 — «Шун хьехархошта дош лу оаха» (кердадаккхар).
15.45 — «Шахматни школа». Веалхорий класс (кердадаккхар).
16.15 — Д. Фурманов. «Чапаев».
17.00 — Бераш дола мультипликационни фильм.
17.10 — «Ирха бугтар» яха фильм.
17.30 — СССР Лакхехьарча Совете хургдолча харжамашта кийчъдовлаш. «СССР-е дерригa Іаьдал халкъа депутатий да» (нохчий меттала).
17.?? — «Дунен халкъашта юкъера бера шу» (гІалгІай меттала).
17.45 — Киножурнал.
17.55 — «Спортивни Нохч-ГІалгІай» (нохчий меттала).
18.15 — «Нохч-ГІалгІайчу гІаьла». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала).
18.45 — «Гаьнарча [illegible] бераш».
19.15 — «Лоьцара фильмех документальни». Фильм.
19.30 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Спартак» (Москва) — «Химик» (Воскресенск). 1—2 периодаш. Передача яха хана «[illegible]».
21.00 — Телевизионни документальни фильмий программа.
21.40 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Спартак» (Москва) — «Химик» (Воскресенск). 3 период.
22.15 — «Чеченски [illegible]». Телевизионни художественни фильм.

24 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — «Оаха хьалхе БАМ».
9.30 — «Къонабераш [illegible]».
10.30 — «Вега, сердало телар дуьхьал» яха телевизионни дукхасерий художественни фильма премьера (Болгари). Хьалхара серь. Йистедаьнча — кердадераш.
14.30 — Кердадераш.
14.50 — «Спорта клуб».
16.30 — «Хьалкъа Іалам».
16.45 — «Петьелагіа [illegible]».
17.40 — «14-гІара 18-гІа [illegible]». Ленинградера передача.
18.15 — «[illegible]».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Гаьна а гаргга а йола [illegible]».
19.45 — «Вега, сердало телар дуьхьал». Телевизионни дукхасерий художественни фильма премьера. 2 серь.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Фу? Мича? Мала?». Телевизионни хьагаркхой клуб. Йистеьнача — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачий программа.
8.30 — «Школа дий — [illegible]!».
8.45 — «Афина [illegible]». Историе 5 класс.
9.05 — «Поларни [illegible]». Іилман-популярни фильм.
9.15 — ПТУ дешархошта. Эрсий мотт. [illegible] орфографе.
9.45 — «Афина [illegible]». Историе 5 класс (кердадаккхар).
10.10 — Немецкий мотт. 17 передача.
10.40 — М. Ю. Лермонтов. «Бородино». 4 класс.
11.05 — «Поларни [illegible]». Іилман-популярни фильм (кердадаккхар).
11.15 — «Школа дий — [illegible]!» (кердадаккхар).
11.40 — М. Лермонтов «Бородино» 4 класс (кердадаккхар).
12.10 — «Паччахьалкхен республикаш» В. И. Ленин бах.
13.00 — И. Тургенев. «Цун [illegible]».
13.45 — «[illegible]». 5 передача.
14.15 — Вузе доша балхарашта (эрсий мотт).
14.40 — «Вай географи». 1981 шу.
15.00 — «[illegible] Іалам».
16.00 — Хугаев «Са сесага шера». Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен драматически театра спектакль (нохчий меттала).
17.15 — Шоана латар. «[illegible] бІарга хІалха».
17.45 — «Юрта боахам». Киножурнал.
17.55 — 1979 шерарча [illegible] маршруташ. «[illegible]».
18.25 — «Нохч-ГІалгІайчу гІаьла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала).
18.45 — СССР Лакхехьарча Совете хургдолча харжамашта кийчъдовлаш. «Советская гражданин [illegible] бокъонаш» (гІалгІай меттала).
19.00 — «Правда» газета политически обозревателa Ю. Жукова дунен халкъашта юкъера хьалах [illegible] беседа.
19.45 — Куба, Норвеге, Монголи халкъий [illegible].
20.15 — «[illegible]!».
20.30 — Гандболах СССР чемпионат. «Спартак» (Киев) — «Автомобилист».
20.35 — Документальни фильм.
21.10 — «Партийни [illegible]» (нохчий меттала).
21.40 — «Ленинградски симфони». Художественни фильм.

РАДИО

23 ЯНВАРЬ

6.40 — «Юртара Іуйре» (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Ашараш (гІалгІай меттала).
8.15 — Йоаллаш.
8.25 — Ашараш (гІалгІай меттала).
8.45 — СССР Лакхехьарча Совете хургдолча харжамашта кийчъдовлаш! «Шерфе социалистический [illegible] болам» (эрсий меттала).
9.15 — «Тхога язду» (гІалгІай меттала).

«Сердало» газета редакце болх бе художник-ретушер оьш.

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш моркаш а йолаш, йоечеи а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 5—10, Грозне 7—9 градус шелал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш моркаш а йолаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 18—23, дийнахьа 2—7 градус шелал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоахкала секретара — 3-34-38; партийни вахарех культурех отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; кехаьшой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректоре — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка.

СФ05024. «Грозненский рабочий» издательство типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 528.